

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Karmeli Kütt

Lähimushääletamine ja seda mõjutavad tegurid – seletav analüüs 2009. aasta Euroopa
Parlamendi valimiste näitel

Magistritöö

Juhendaja: Kristjan Vassil, PhD

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
/töö autori nimi/

Lühikokkuvõte

Käesolevas magistritöös võetakse uurimuse teoreetiliseks aluseks lähimushääletamise teooria, mis on empiiriliselt mõjuvõimas ning tõestatult oluline ja toimiv kontseptsioon valimiskäitumise uurimises (Singh, Roy 2014: 89). Lähimushääletamise mudeli üheks eelduseks on valija informeeritus poliitilise ja majandusliku keskkonna aspektidest ehk kontseptsiooni võib vaadata kui informatsiooni osas nõudlikku. Sel põhjusel võib eeldada, et mida informeeritum ja mida võimelisem valija uut informatsiooni omandama on, seda tõenäolisemalt hääletab ta lähimushääletamise mudelile kohaselt.

Töö on edasiarendus 2013. aastal autori poolt kaitstud bakalaureusetööst (Kütt 2013), mille uurimisküsimus oli, kui suur hulk valijatest hääletab Euroopa Parlamendi valimistel ratsionaalselt. Uuringu tulemustest selgus, et lähimushääletamise mudel on arvestatava seletusjõuga, umbes pooled valijatest hääletasid mudeli kohaselt ratsionaalselt. Magistritöös võetakse sisend sõltumatuks muutujaks bakalaureusetööst ning otsitakse vastust küsimusele, millised individuaaltasandi sotsiaal-demograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid seletavad lähimushääletamist.

Magistritöö analüüsi aluseks on Euroopa Parlamendi valimiste uuringu (2009) individuaaltasandi küsitlusandmed ning meetodina kasutatakse multivariatiivset logistilist regressiooni.

Empiirilisest analüüsist selgus, et mudeli testimisel statistiliselt olulisi tulemusi välja tuua ei saa olgugi, et teoreetiliselt võib oodata sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite poolset mõju lähimushääletamisele. Lähimushääletamise kõige olulisem ennustaja on see, kui suurt lähedust indiviid kindla erakonnaga tunneb. Vähesemal määral mõjutab lähimushääletamist ka valija sugu ja huvi poliitika vastu. Loodud mudeli peamiseks probleemiks osutus statistilise jõu puudujääk – pärast kodeerimist jäi valimisse puuduolevate andmete tagajärjel järele vaid umbes kolmandik respondente.

Sisukord

Lühikokkuvõte	3
Sisukord	4
Tabelite ja jooniste loetelu	6
Sissejuhatus	7
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad.....	10
1.1 Lähimushääletamine valimiskäitumise teooriates	10
1.1.1 Ratsionaalsus lähimushääletamise mudelis	13
1.1.2. Teadmatuse paradoks, valija ebakindlus ja hääletamine puuduliku informatsiooni tingimustes	17
1.2. Ülevaade 2013. aastal kaitsstud bakalaureusetöö olulisematest järeldustest.....	18
1.3. Lähimushääletamist seletavad tegurid.....	20
2. Meetod.....	27
2.1. Uurimisküsimused ja hüpoteesid	27
2.3.1 Uurimisküsimus	27
2.3.2. Hüpoteesid	27
2.1. Andmestik ja meetod.....	28
2.2. Empiirilised indikaatorid ja nende vahelised seosed	28
2.4. Operatsionaliseerimine	30
3. Empiiriline analüüs ja järeldused	34
3.1. Euroopa Parlamendi valija ja lähimushääletamine.....	34
3.2. Hüpoteeside kontroll ja vastus uurimisküsimusele.....	41
3.3. Järeldused	42
Kokkuvõte.....	44
Kasutatud allikad.....	46
Summary.....	49
Lisad	52
Lisa 1 – parteide paigutamine vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaalale	52

Lisa 2 – enda paigutamine vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaalale	53
Lisa 3 – Muutujate operatsionaliseerimiseks kasutatud andmed Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusest (2009).....	54

Tabelite ja jooniste loetelu

Joonis 1. Ruumilise hääletamise teooriad valimiskäitumiste teooriates	11
Joonis 2. Lähimushääletamine ja suunahääletamine ühedimensionaalses poliitilises ruumis	12
Joonis 3. Lähimushääletamise graafiline mudel	16
Joonis 4. Tegurite vahelised seosed	29
Joonis 5. Huvi ja soo koosmõju lähimushääletamisele	38
Joonis 6. Hariduse ja huvi poliitika vastu koosmõju lähimushääletamisele	39
Joonis 7. Regulaarse valimiskäitumise ja läheduse tunnetamise kindla parteiga koosmõju lähimushääletamisele	40
Tabel 1. Magistritöös kasutatavad empiirilised indikaatorid	20
Tabel 2. Empiirilised indikaatorid, nende väärtused ja tähistused.....	30
Tabel 3. Sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite mõju lähimushääletamisele	35

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö eesmärk on leida vastus uurimisküsimusele, millised individuaaltasandi sotsiaal-demograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid seletavad lähimushääletamise mudelis ratsionaalset valimiskäitumist. Uurimus on edasiarendus bakalaureusetööst (Kütt 2013), mis otsis vastust uurimisküsimusele, kui suur osa valijatest hääletab ratsionaalselt ning kas riikide vahel saab välja tuua olulisi erinevusi. Bakalaureusetöö tulemusena sai välja tuua, et lähimushääletamise teooria on arvestatava seletusjõuga, umbes pooled valijatest hääletasid endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt. Kui bakalaureusetöö oli oma olemuselt kirjeldav uurimus, siis magistritöö on seletav analüüs ning selle eesmärk on selgitada välja erinevate tegurite mõju ratsionaalsele valimiskäitumisele.

Regulaarsed valimised on üks demokraatliku ühiskonna alustalasid ning demokraatia keskseid elemente. On selge, et inimesed teevad otsuse, millise kandidaadi või erakonna poolt oma hääle anda pidades silmas erinevaid tegureid. Motivaatoreid võib otsida mitmelt poolt: grupikuuluvusest, psühholoogilisest seotusest kindla erakonnaga, sarnasest positsioonide võtmisest erinevate poliitikaga seotud küsimuste osas ja muust. Kindlasti ei ole akadeemikute hulgas motivaatorite osas konsensust, kuid kinnitust on leidnud, et teatud hulk inimesi hääletab kandidaadi poolt pidades silmas tema positsiooni poliitilises ruumis ning seisukohti erinevate küsimuste osas (Lacy, Paolino 2010: 460). Üks võimalus võrrelda valija ja erakondade positsioone poliitilises ruumis on lähimushääletamise teooria, mis baseerub Anthony Downsi akadeemilisel tööel *An Economic Theory of democracy* (1957). Selles töös võttis ta aluseks ratsionaalse valiku teooria ning rakendas seda majandusteaduses tuntud kontseptsiooni valimiskäitumisele. Lähimushääletamise teooria kohaselt on nii valijatel kui kandidaatidel poliitilises ruumis ideaalpunktid, mis esindavad nende seisukohti erinevate poliitikate suhtes. Selles olukorras hääletab valija kandidaadi poolt, kelle punkt on tema enda omale kõige lähemal. Valija kasu on pöördvõrdeliselt seotud kandidaadi kaugusega temast – mida lähemal valija poliitilises kontinuumis erakonnale asub, seda suuremat kasu võib ta parteilt järgmisel valitsemisperioodil oodata (Singh, Roy 2014: 89).

Käesoleva magistritöö teoreetiline alustala on lähimushääletamise mudel, Lähimushääletamine on empiiriliselt mõjuvõimas, kuid informatsiooni koha pealt nõudlik kontseptsioon valimiskäitumise uurimises (Singh, Roy 2014: 89). Varasemas kirjanduses on lähimushääletamise mudel leidnud kinnitust läbi empiiriliste testimise (nt Lacy, Paolino 2010, Singh, Roy 2014). Lähimushääletamise mudeli nõudlikkus informatsiooni koha pealt väljendub selles, et indiviidid teevad otsuseid olukorras, kus nad ei oma täielikku informatsiooni ning kuna valimisel saadav otsene kasu on raskesti nähtav, ei ole valijatel ka motivatsiooni informatsiooni koguda. Valija on nõus kulutama oma aega ja muid ressursse info kogumiseks ainult senikaua kuni selleks tehtavad kulud on väiksemad kui informatsiooni omamisest tulenevat kasu (Evans 2004: 76). Selleks, et valijal oleks võimalik teha optimaalne otsus pakutakse käesolevas uurimuses välja raamistik, milles vaadatakse erinevaid informatsiooni puudust vähendavaid tegureid nagu näiteks formaalset haridust, üldiseid teadmisi poliitikast ning erinevaid informatsiooni otseteid. Täpsemalt on vaatluse all kaheksa tegurit: vanus, sugu, haridus, poliitiline teadlikkus, huvi poliitika vastu, psühholoogilise sideme tunnetamine kindla erakonnaga, regulaarne valimas käimine ning informatsiooni kogumine valimistele eelneval ajal.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitatakse järgmine uurimisküsimus: Millised individuaaltasandi sotsiaal-demograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid seletavad lähimushääletamist? Tööl on ühiskonna toimimise seletamise koha pealt oluline tähtsus – millised valijad hääletavad endale poliitilises ruumis kõige lähema partei poolt ning kas poliitiline esindatus käib ratsionaalse valiku kaudu.

Uurimuse aluseks on Euroopa Parlamendi 2009. aasta valimistejärgsed küsitlusandmed, mis sisaldavad individuaaltasandi andmeid kõigi Euroopa Liidu riikide kohta. Andmeanalüüs teostatakse kvantitatiivselt kasutades multivariatiivset logistilist regressiooni.

Töö on laias laastus jaotatud kolmeks suuremaks osaks. Esimeses osas antakse ülevaade töö teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Keskendutakse nii lähimushääletamise teooriale kui ka seda seletavatele teguritele. Kuna töö on edasiarendus bakalaureusetööst “Valija ratsionaalsuse hindamine 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusandmete põhjal” (2013), on oluline anda ülevaade olulisematest

järeldustest, milleni uurimus jõudis. Töö teises peatükis tutvustatakse lähemalt töös kasutatud meetodit ning antakse ülevaade andmetest, empiirilistest indikaatoritest ja nendevahelistest seostest. Selles peatükis püstitatakse ka hüpoteesid ning uurimisküsimused. Kolmas peatükk keskendub analüüsile, tehakse järeldused ja arutletakse tulemuste üle.

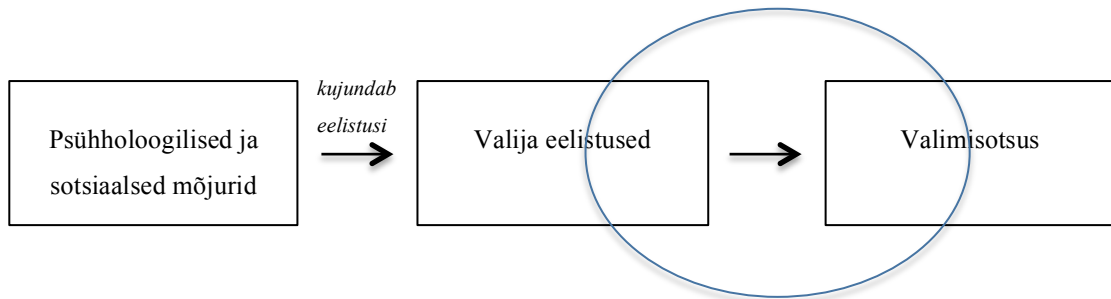
Analüüsitulemustest selgus, et töös välja pakutud raamistik ei osutunud statistiliselt oluliseks seletamaks lähimushääletamist. Mudeli kitsaskohaks osutus valimi väiksus pärast tunnuste kodeerimist – alles jäi vaid umbes kolmandik vastajatest. Sel põhjusel ei omanud välja töötatud mudel, mis teooria põhjal oli eeldatavalt seletusjõuline, piisavalt statistilist jõudu. Mudelist sai välja tuua ainult mõne üksiku tunnuse, mis omab lähimushääletamisele mõju. Lähedus kindla erakonnaga omas lähimushääletamisele statistiliselt olulist mõju ($p < 0,01$) ning tunnused olid omavahel positiivses seoses. Samuti sai tulemustest välja tuua soo ning poliitilise huvi mõju lähimushääletamisele. Mõlemad tegurid olid väljundtunnusega positiivses seoses ning omasid statistilist olulisust (vastavalt $p < 0,05$ ja $p < 0,1$).

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Lähimushääletamine valimiskäitumise teooriates

Tegurid ja motiivid, mis mõjutavad valijat eelistama üht parteid või kandidaati teistele, on mitmetahulised ja keerulised. Teaduses ei ole välja pakutud ainsat ja õiget teooriat, mille järgi valijad neid otsuseid teevad ning kõigil valimiskäitumist seletavatel mudelitel on omad tugevad küljed ja puudujäägid. Põhjuste ja motivaatoritena on välja toodud poliitilises ruumis lähima partei eelistamist, rahulolematust võimulolijate poliitikatega, gruppi kuulumise mõjusid ja emotsionaalset sidet partei ja valija vahel (Kritzinger, McElroy 2010: 169). Samuel Merrill ja Bernard Grofman (1999: 1-3) toovad välja kolm teoreetilist vaatenurka, mille abil on valimiskäitumist akadeemilises kirjanduses seletatud. Esimene, laiem perspektiiv hõlmab endas valimiskäitumist, mille kohaselt hääletab indiviid poliitilise partei poolt, millega ta end kõige paremini samastab. Sellest tulenevalt on toetus parteile reeglina stabiilne ja on kinnistunud pika aja jooksul. Üks tuntumatest sotsiaalpsühholoogilist valimiskäitumist seletavatest lähenemistest on “Michigani mudel”, mille kohaselt on peamised valikut määravad tegurid sotsiaalsed (grupikuuluvus, perekonna ja lähikondlaste mõjud) ja psühholoogilised (Enelow, Hinich 1984: 5). Teised kaks laiemat lähenemist esitavad esimestele, sotsiaalpsühholoogilistele mudelitele väljakutse ning on ruumilise hääletamise (*spatial voting*) teooriad. Suurim erinevus sotsiaalpsühholoogiliste hääletamismudelite ja ruumiliste mudelite vahel seisneb ajendites või põhjustes, millele toetudes teeb indiviid otsuse, kelle poolt valimistel hääletada. Sotsiaalpsühholoogilistes mudelites ei põhine see otsus ratsionaalsel omakasupüüdlikkusel, vaid hulgal tingimuslikel teguritel, mis ei pruugi sõltuda indiviidist endast (Enelow, Hinich 1984: 5). Kui sotsiaalpsühholoogilised teooriad uurivad pigem millised tegurid mõjutavad indiviidi hääletamaks ühe või teise kandidaadi poolt, siis ruumilise hääletamise teooriad pööravad tähelepanu otsuse langetamise mehhanismile ja sellele kuidas valija eelistused tõlgenduvad tema valimisotsuseks.

Joonis 1. Ruumilise hääletamise teooriad valimiskäitumiste teooriates

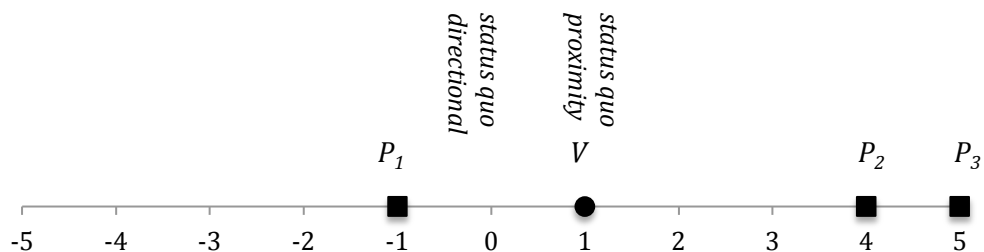

Allikas: Autori koostatud

Akadeemilises kirjanduses kaks kõige levinumat ruumilise hääletamise teooriat on lähimushääletamine ja suunahääletamine. Lähimushääletamise (*proximity voting*) teooria toetub oma alustes ratsionaalse valiku teooriale. Lähimushääletamise teooria kohaselt hääletavad valijad partei või kandidaadi poolt, mille poliitilised seisukohad on nende omadele kõige lähemal. Suunahääletamise teooria (*directional voting*) kohaselt hääletavad valijad partei või kandidaadi poolt, kes kõige suurema tõenäosusega muudab poliitikat valijale soodsas suunas. Neid võib näha kui kahte omavahel konkureerivat arusaama sellest, kuidas valijad valimistel otsuseid langetavad. Ruumilise hääletamise teooriad ei uuri põhjuseid või allikaid, millest indiviidi omakasupüüdlikud huvid ja eelistused pärinevad või mis neid mõjutab. Teooriad eeldavad, et indiviidil on eelistused, mida ta on võimeline hindama ning kõrvutama erinevate parteide või kandidaatide huvidega valides seejärel alternatiividest välja selle, mis esindab tema eelistusi kõige paremini (Enelow, Hinich 1984: 3) ning mis pärast valimisi pakub talle kõige suuremat kasu. Idee ulatub tagasi Anthony Downs'i (1957) ja majandusliku hääletamise teooriani, mille kohaselt on indiviid huvitatud omakasu maksimeerimisest võimalikult kuluefektiivsel viisil (Evans 2004: 71); valimistel langetab ta otsuse, mis maksimeerib tema kasu või minimeerib kulu. Downs'i lähimushääletamise mudelis on oluline ühikuline distantis valija ja partei vahel n -dimensionaalses poliitilises ruumis, kus iga dimensioon kajastab ühte poliitlist küsimust. Valijaid ja parteisid võib selles ruumis ette kujutada punktidenä ja ruumi neutraalne või *status quo* punkt, mille järgi valija parteide asukohti hindab ning seejärel valimisotsuse langetab, on valija enda positsioon ruumis (vt joonis 2). Ideaalis hääletab valija partei poolt, kellega tal on

ruumis kõige väiksem distant. Alternatiivne lähenemine Downs'i lähimushääletamise teooriale on suunahääletamise teooria, mille kohaselt on poliitilises ruumis neutraalne või *status quo* punkt, mis esindab hetke poliitilist olukorda (vt joonis 2). Valijad teevad parteide vahel valiku, mis põhineb sellel, mis suunas erakonnad poliitikat viia lubavad ehk kus asub uus potentsiaalne *status quo* punkt pärast valimisi (Merrill, Grofman 1999: 25). Oluline ei ole niivõrd distant valija ja partei vahel kui suund, kuhu erakond lubab liikuda. Selle teooria kohaselt eelistab valija parteid, mis asub poliitilises ruumis *status quo* punktist valijaga samal pool ehk esindab valijaga sarnaseid ideoloogilisi vaateid.

Joonis 2. Lähimushääletamine ja suunahääletamine ühedimensionaalses poliitilises ruumis

Allikas: Autori koostatud Merrill ja Grofman (1999) põhjal

Joonisel 2 kujutatud olukorras, kus valimisvõitlus toimub kolme erineva partei vahel ühedimensionaalses poliitilises ruumis, hääletaks valija (V) lähimushääletamise teooria kohaselt partei P_1 poolt, kuna distantis võrreldes teiste parteidega on vähim. Suunahääletamise teooria kohaselt teeks valija valiku erakondade P_2 ja P_3 vahel (eelistades P_3 -e, kuna tal on selgem seisukoht vaatluse all oleva küsimuse suhtes), kuna need esindavad paremini ideaalset suunda, mille poole valija püüdleb.

Käesolevas magistritöös on uurimuse teoreetiliseks aluseks valitud lähimushääletamise teooria. Ratsionaalse valiku teooria ning lähimushääletamise mudeli suureks eeliseks on selle lihtsus ning võimalus poliitilisi nähtusi ja küsimusi empiirilisel testida. Tihtipeale võib juhtuda, et see sama lihtsus võib osutuda ka mudeli kitsaskohaks ning poliitilise nähtuse lihtsustamisel vaadatakse mööda olulisest kontekstist ning tervikpildist. Tuleb arvesse võtta, et ehkki teooria ei eita sotsiaalselt ja psühholoogiliselt mõjutava keskkonna olemasolu, ei võeta seda arvesse; ratsionaalse valiku mudel lihtsustab

valimiskäitumist poliitiliste ja majanduslike eesmärkide tasandile (Evans 2004: 72). Hoolimata ratsionaalse valiku teooria alustest, mis on tugeva individualistliku rõhuasetusega, ei ole lähimushääletamise teooriat sobimatu seletada sotsiaal-demograafiliste, käitumuslike ja hoiakuliste tegurite kaudu. Ratsionaalse valiku teooria ei eita, et sotsiaalsed identiteedid ja näiteks ka psühholoogiline seotus kindla parteiga mängivad rolli individuaalsete eelistuste kujundamisel (Andersen, Heath 2000: 3). Magistritöös uuritaksegi, kas erinevad individuaaltasandi sotsiaal-demograafilised, käitumuslikud ja hoiakulised tegurid omavad mõju sellele, kas indiviid hääletab endale poliitilises ruumis lähima partei poolt või mitte.

1.1.1 Ratsionaalsus lähimushääletamise mudelis

Käesolevas magistritöös kasutakse läbivalt terminit 'ratsionaalne valija'. Ratsionaalse valija kontseptsiooni kasutatakse kontekstispetsiifiliselt, see tähendab, et ratsionaalne valija magistritöö kontekstis on indiviid, kes 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimistel hääletas erakonna poolt, kellega tal on poliitilises ruumis kõige lühem distant. Selle käsitlusega ei püüta väita, et teised hääletamise strateegiad on vähemratsionaalsed, kuid need käsitlused jäävad uuringu piiridest välja poole. Selleks, et selgitada uurimuse kontekstis käsitletavat ratsionaalsuse mõistet, tuleb anda lühiülevaade sellest, mis on ratsionaalsus lähimushääletamise mudelis.

Ratsionaalse valiku teooria on majandusteaduses levinud teoreetiline baas ja selle abil on võimalik seletada indiviidide motivatsiooni erinevates otsustusprotsessides (Evans 2004: 69). Majandusteadusest laenatud kontseptsioon loob otsese seose valijate ja tarbijate ning parteide/kandidaatide ja ettevõtete vahel. Downs (1957) leiab, et demokraatlik valimisprotsess on analoogne turumajandusega ning kui ratsionaalse valiku teooria on võimeline seletama turul toimuvaid protsesse, siis on see suuteline seletama ka poliitilist protsessi. Kui ettevõtted on huvitatud oma kasumi maksimeerimisest, siis parteid on huvitatud võimalikult suurest hääletesaagist. Nii valijad kui tarbijad püüavad saavutada maksimaalset kasu võimalikult väikeste kulude juures.

Rakendades ratsionaalse valiku teooriat valimiskäitumisele on selle abil võimalik seletada indiviidide motivatsiooni käia valimas ning seletada nende valimisotsuse tegemise protsessi. Downs (1957: 4) defineerib ratsionaalsuse kui kõige efektiivsema ja mõistlikuma viisi, kuidas indiviid oma eesmärkide poole liigub. Ratsionaalselt käituv indiviid hääletab valimistel partei poolt, mis järgneval valitsemisperioodil pakub talle kõige suuremat kasu. Teisisõnu kui indiviid seisab silmitsi otsustega, mis mõjutavad tema huve, siis ratsionaalne inimene on huvitatud kõige kuluefektiivsemast viisist maksimeerimaks oma kasu. Käsitus seab ka mitmeid kriteeriume: ratsionaalne indiviid ratsionaalse valiku teooria eelduste kohaselt, kui talle esitatakse valik üksteist välistavaid alternatiive, kaalub oodatavaid kasusid ning kulusid ning teeb sellest lähtuvalt otsuse, mis on tema kasu maksimeeriv (Evans 2004: 71). Indiviidid näitavad üles järjekindlust oma eelistuste suhtes ehk indiviidi eelistused on konstantsed. Need kriteeriumid omakorda eeldavad, et valijal on kindel arusaam oma huvidest ning kuidas erinevate alternatiivide vahel valimine neid eesmärke täita aitab.

Erinevate ruumiliste mudelite, sh lähimushääletamise mudeli abil võib valimiste protsessi uurida nii valija kui kandidaadi või partei poolt vaadatuna. Keskendutakse sellele, kuidas positsioonid erinevate küsimuste puhul realiseeruvad valijate eelistuste või kandidaatide strateegiate näol (Merrill, Grofman 1999: 4). Käesolevas magistritöös võetakse aluseks lähimushääletamise mudel ning uuritakse valimiskäitumist valija poolt vaadatuna. Anthony Downs'i (1957) idee kohaselt võib nii valijatest kui parteidest mõelda kui punktidest multidimensionaalses ruumis, kus iga dimensioon vastab kindlale poliitilisele küsimusele. Valija asukoht ruumis esindab valija ideaalpunkti ning erakonna asukoht tema seisukohta erinevates küsimustes. Lähimushääletamise mudelis on ratsionaalne valija see, kes hääletab endale poliitilises ruumis kõige lähema partei poolt ehk valija oodatav kasu kasvab võrdeliselt sellega kui lähedal erakonna asukoht tema ideaalpunktile asub (Merrill, Grofman 1999: 5). Valija seab erinevad alternatiivid ehk valimiste puhul parteid paremusjärjestusse ning teeb seejärel enda jaoks optimaalse valiku.

Lisaks seatakse ratsionaalset valikut valimiskäitumises uurides eelduseks, et on olemas teatud kriteeriumid (poliitikadimensioonid), mille järgi saab hinnata, kas indiviid maksimeerib oma kasu ning valib parima alternatiivi. Need kriteeriumid võivad olla

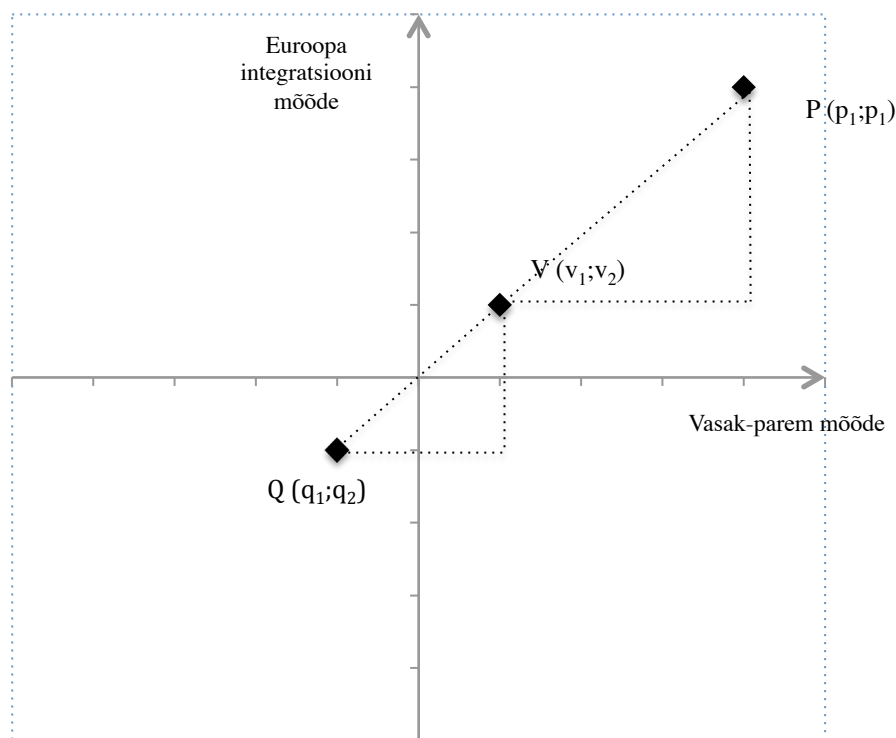
üksikud küsimused, näiteks kuidas suhtub valija ja parteid sõjaväekohustusse või maksukoormusesse, kuid tihtipeale kasutatakse uurimustes üldisemaid kriteeriumeid nagu ideoloogia. Downs leiab (Evans 2004: 77 põhjal), et parteid vajavad ideoloogiaid ainult sel põhjusel, et valijad on ebakindlad: ideoloogiad loovad valijatele otsetee, mis lubab neil kulutamata liigselt aega teadmiste kogumisele langetada puuduliku informatsiooni olukorras otsuseid. Ilma ideoloogiateta on valijatel ebakindluse ja puuduliku informatsiooni olukorras keeruline teha ratsionaalseid otsuseid: neil on raske võrrelda parteide positsioone kindlates küsimustes.

Kaks mudelit, mis leiavad kasutust ka käesolevas magistritöös on vasak-parem mõõde ning skaala, mis peegeldab parteide ja valijate meelestatust Euroopa edasise ühinemise suhtes. Sellised skaalad on kasulikud mudelid “liigitamaks ideoloogiaid; vahendid kategoriseerimaks parteisid ja kandidaate, poliitilisi vaateid ja poliitikaid; suhtlusvahendid poliitikute, massimeedia ja kodanike vahel; ja abivahendid valijaskonnale orienteerumaks poliitilisel maasikul” (Freire et al 2009: 666). Kui vasak-parem skaala on üldsusele laialt tuntud ning kasutust leidnud, siis skaala Euroopa edasise ühinemise suhtes on rohkem Euroopa Parlamendi valimiste spetsiifilisem mudel analüüsimise jaoks. Euroopa poliitiline ruum on struktureeritud kahe peamise poliitikadimensiooni poolt: esimene neist on laialt tuntud vasak-parem skaala, mis koondab mitu eraldiseisvat küsimust või seisukohta ühise nimetaja alla, ning teine dimensioon on Euroopa integratsiooni mõõde, mis varieerub rahvuslikust iseseisvusest Euroopa integratsioonini (Schmitt et al 2012: 222). Neid kahte dimensiooni võib vaadata kui erinevate indikaatorite summat, mis sisaldab endas mitmeid erinevaid positsioone ja poliitilisi küsimusi. Nende abil on ebatäieliku informatsiooni olukorras valijatel kergem võtta vastu ratsionaalseid otsuseid, mis põhinevad nende enda positsioonidel ja eelistustel.

Selliste dimensioonide olemasolu ja mõõdetavus loob võimaluse ka empiiriliselt hinnata valija kaugust parteidest ning kindlaks teha, kas indiviid hääletab endale poliitilises ruumis kõige lähema partei poolt ehk ratsionaalselt. Joonisel 3 on olukord graafiliselt illustreeritud.

Joonis 3. Lähimushääletamise graafiline mudel

Valijad ja parteid kahedimensionaalses mudelis

Allikas: autori koostatud Merrill ja Grofman (1999) põhjal

Joonisel 3 on toodud näide, kus valija (V) hääletab kaheparteisüsteemis ning teeb valimisel valiku partei P ja Q vahel. Valija kauguse parteist saab välja arvutada Pythagorase teoreemi abil, kus $V(v_1, v_2)$ on valija koordinaatidega määratud asukoht mudelis ja $P(p_1, p_2)$ on partei asukoht; v_1 esindab valija positsiooni vasak-parem mõõtmel ning v_2 peegeldab valija asukohta Euroopa integratsiooni mõõtmel.

$$d = \sqrt{(v_1 - p_1)^2 + (v_2 - p_2)^2}$$

Sama tuleb korrata ka teise erakonna puhul ning võrrelda saadud tulemusi. Lähimushääletamise teooria eeldab, et mida lähemal on d nullile, seda lähemal on partei poliitilises ruumis valijale ning seda suurema tõenäosusega hääletab valija just selle

partei poolt. Mida suurem distantis valija ja partei vahel on, seda väiksem on valija oodatav kasu hääletades selle konkreetse partei poolt.

1.1.2. Teadmatuse paradoks, valija ebakindlus ja hääletamine puuduliku informatsiooni tingimustes

Valimisprotsessi iseloomustab olukord, mida Downs (1957: 77) nimetab teadmatuse paradoksis (*paradox of ignorance*). Olukorras, kus informatsiooni omandamine on kulukas, ei tea ratsionaalne indiviid kõiki majandusliku ja poliitilise keskkonna aspekte. Valijad ei ole alati teadlikud praeguse valitsuse poliitikatest, erinevate erakondade planeeritavatest poliitikatest või suhtest erinevate erakondade poliitika ja potentsiaalse kasu valijale vahel (Downs 1957: 80). Sellises situatsioonis on valijad ebakindlad ega oma täielikku informatsiooni, kuna tihti ei ole neil piisavalt stiimuleid, et kandidaatide kohta piisaval määral informatsiooni koguda. Kui aga valijatel on ebatäielik informatsioon, siis kas saame olla kindlad, et nad on suutelised tegema valimistel ratsionaalse ja enda vaatenurgast omakasupüüdliku otsuse?

Valimised on protsess, kus väga paljud indiviidid valivad endale esindajad ning otsest kasu valimisprotsessist üksikindviidile on raske näha. Valija ei saa käegakatsutavat preemiat, tihti ei tunneta ta, et tema hääl midagi muudaks ning sel põhjusel ei ole ratsionaalne indiviid nõus aega või muid vahendeid informatsiooni kogumisele kulutama (Aidt 2000: 355). Informatsiooni hankimine on ressursimahukas ning valijad ei ole nõus võrdselt panustama aega ega tegema muid kulutusi selle kogumiseks. Downs'i (Evans 2004: 76 põhjal) ideede järgi kogub valija informatsiooni ainult senikaua kuni selleks tehtavad kulud on väiksemad kui kasu, mis informatsiooni omamine valijale pakub. Seega loob Downs'i lähimushääletamise mudel eeldused, mis piiravad mudeli rakendatavust valimiskäitumisele. Esiteks, mudel eeldab, et indiviid on täielikult informeeritud erinevate alternatiivide poolt pakutud kasudest ning teadlikud sellest, kuidas need suhestuvad tema enda eesmärkidega. Valimiskäitumise konteksti tõlgituna tähendab see seda, et valijad on võimelised identifitseerima parteide positsioonid poliitilises spektris, võrdlema neid enda asukohaga ning seejärel hääletama kõige lähema partei poolt oma ideaalpunktile. Seega peavad valijad olema teadlikud mitte ainult enda positsioonist poliitilises ruumis, vaid hindama ka parteide omasid

(Kritzinger, McElroy 2009: 169). Enelow ja Hinich (1984: 3-4) leiavad, et valijatel ei ole stiimuleid kogumaks piisavalt informatsiooni, sest see maksab. Indiviididel ei ole lihtsalt mõistlik võttes arvesse oma hääle kaalu valimistel teha iga kandidaadi või partei kohta põhjalik taustauuring. Teisalt ei pruugi kandidaadid või parteid olla ka piisavalt konkreetsed oma seisukohtades või aja jooksul oma positsioone hoopistükis muuta; sel juhul on valijatel võimatu adekvaatselt määratleda parteide asukohta ruumis (Kritzinger, McElroy 2009: 169; Bowler 1990: 63).

Üks viis kuidas valija ebakindlust vähendada on juba eespool kirjeldatud ideoloogiate abil, mille abil saavad valijad end säästa informatsiooni kogumise suurtest kuludest. Selle asemel, et iga partei laiaulatuslike valimisplatvormide, otsuste, seisukohtade ja põhimõtetega kurssi viia, saab indiviid fokusseerida oma tähelepanu vaid mõnele üldistavale küsimusele. Teine viis on vähendada ebakindlust muudel viisidel, näiteks jälgida valimiskampaania ajal teledebatte, tutvuda erakondade valimisprogrammidega ning seeläbi vähendada informatsioonipuudust. Ebakindlust vähendavateks teguriteks võib lugeda ka näiteks kõrgemat haridust, suuremat huvi poliitika vastu või üldist poliitilist teadlikkust. Käesolev uurimus võtab fookusesse erinevad tegurid, mis vähendavad valija ebakindlust ning mõjutavad indiviide valimistel ratsionaalsemalt käituma. Muutujatel, mis seletavad lähimushääletamist peatutakse pikemalt pärast varasema teadustöö (Kütt 2013) olulisematest järeldustest ülevaate andmist.

1.2. Ülevaade 2013. aastal kaitstud bakalaureusetöö olulisematest järeldustest

Kuna käesolev magistritöö on edasiarendus autori 2013. aastal kaitstud bakalaureusetööst (Kütt, 2013), mis hindas Euroopa Parlamendi valijate ratsionaalsust ning hääletamist lähimushääletamise mudeli järgi, siis on siinkohal igati sobiv ja vajalik anda ülevaade olulisematest järeldustest, millele uurimus jõudis.

Töös teostatud analüüsi teoreetiliseks aluseks võeti Anthony Downs'i lähimushääletamise mudel ning kvantitatiivne analüüs viidi läbi Euroopa Parlamendi valimiste uuringu (2009) andmetega. Bakalaureusetöö eesmärk oli teada saada, kui palju on Euroopa Liidu riikides valijaid, kes hääletavad lähimushääletamise mudeli järgi

ehk endale poliitilises ruumis kõige lähema partei poolt ning kas riikide vahel saab välja tuua olulisi erinevusi.

Kokkuvõttes ei saanud relevantseid erinevusi riikide vahel välja tuua, kuid töös jõuti järeldusele, et lähimushääletamise mudel omab suurt seletusjõudu – ligi 52% valijatest hääletas endale kõige lähema partei poolt. Töös jõuti ka muudele olulistele tõdemustele, mida peab ka hilisemas analüüsis silmas pidama. Akadeemilises kirjanduses lähimushääletamise teemal eeldatakse tihti, et ühiskonnas eksisteerib ühine arusaam, kus parteid poliitilises ruumis paiknevad ning valijatel on olemas kognitiivsed võimed paigutamaks erinevaid erakondi ja ka ennast vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaaladele (Kritzinger, McElroy 2010: 170). Kui tihtipeale on ekstreemsemate vaadetega parteisid kergem poliitilistele skaaladele paigutada, siis laiahaardeparteisid mitte, kuna nende programmid ei ole nii selged. Bakalaureusetöös läbi viidud kvantitatiivne analüüs näitas, et arvestatav osa valijatest ei osanud või ei soovinud ennast või parteisid vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaalale paigutada. Arvestatavalt suur oli vastajate osas ka “ei tea” vastuste osakaal, mis näitab, et ühiskonnas ei ole laialt levinud ühist arusaama parteide positsioonidest poliitilises ruumis. Eraldi võib välja tuua ka erinevuse parteide paigutamise vasak-parem skaalale ja Euroopa integratsiooni skaalale (vt. Lisa 1). Vasak-parem skaala on laiemalt kasutatav mõõde ning leiab laialt kajastust mitte ainult Euroopa Parlamendi valimistel ning seetõttu on vastajate hulgas ka vähem “ei tea” vastuseid, kui on vaja paigutada parteisid just sellele mõõtmele. Euroopa integratsiooni skaala aga on oluline mõõde justnimelt Euroopa Parlamendi valimiste puhul ning ei leia muude valimiste puhul nii tihedat kajastust. ‘Ei tea’ vastuste osakaal iseenda paigutamisel vasak-parem skaalale ja Euroopa integratsiooni skaalale nii ei erine nii silmnähtavalt, seega võib järeldada, et isegi kui vastajad oskavad ennast nendel kahel mõõtmel määratleda, siis tekib probleem parteide positsioonide tajumisega.

Need probleemid näitlikustavad ilmekalt eespool välja toodud probleemi informatsiooni puudusega ning kuidas lähimushääletamise mudelile seatud eeldused tihti selle rakendamist piiravad: valijatel ei ole tihtipeale piisavalt informatsiooni või ei ole nõus nad seda kõrgete kulude tõttu otsima, et teha valimistel optimaalne otsus. Lisaks ei ole ühiskonnas ka laialtlevinud ühist arusaama parteide paiknemisest poliitilises ruumis või

ei kommunikeeri erakonnad ise oma positsioone valijaskonnale küllaldaselt selgelt või piisavalt laia kõlapinnaga. Lisaks sellele, et analüüsis tuli välja teoreetiline probleem lähimushääletamise mudeliga, tõi see endaga kaasa ka väga praktilise küsimuse. Nimelt kui vastajad ei olnud suutelised kas ennast või parteisid skaaladel positsioneerima, jäid nad ka valimist välja ning see tegi autori tulemuste interpreteerimisel ettevaatlikuks. Sama ettevaatlikkusega tuleks läheneda ka analüüsile käesolevas uurimuses.

1.3. Lähimushääletamist seletavad tegurid

Mis on need tegurid, mille olemasolul osad valijad hääletavad endale poliitilises ruumis lähima partei poolt? Kas on üldse võimalik tuvastada erinevust indiviide iseloomustavate tegurite vahel lähtuvalt sellest, kas valija hääletas endale lähima partei poolt või mitte?

Käesolevas magistritöös püütakse lähimushääletamist seletada kolme tunnustegrupi abil. Need tunnustegrupid hõlmavad endas sotsiaal-demograafilisi, hoiakulisi ja käitumuslikke tegureid (vt. tabel 1). Indiviidid erinevad oma motivatsiooni poolest koguda informatsiooni selle kohta, mis poliitikas sünnib, ning ka kognitiivsete võimete poolest seda informatsiooni adekvaatselt interpreteerida (Cook, Kim 2010: 399). Sel põhjusel on ka alust arvata, et analüüsi tulemusel saab tuua välja erinevusi indiviidide vahel.

Tabel 1. Magistritöös kasutatavad empiirilised indikaatorid

Empiirilised indikaatorid	
Sotsiaal-demograafilised tegurid	
Vanus	Mis on valija vanus?
Sugu	Mis on valija sugu?
Haridus	Kas valijal on kõrgharidus?
Hoiakulised tegurid	
Poliitiline teadlikkus	Kuivõrd poliitiliselt teadlik on valija?
Huvi poliitika vastu	Kas valija tunneb huvi poliitika vastu?
Lähedus kindla parteiga	Kas valija peab mõnda kindlat parteid endale lähedasemaks võrreldes teistega?
Käitumuslikud tegurid	

Regulaarne valija	Kas vastaja käib regulaarselt valimas?
Info kogumine valimis- kampaania ajal	Kas vastaja jälgib teadlikult erinevaid meediaväljaandeid ning arutleb valmiste üle?

Bowler leiab, et valimisotsus on seotud valija poolt tajutud partei positsiooniga poliitilises ruumis ja valija ebakindlusega selle positsiooni üle (1990: 70). Seega selleks, et valija saaks võimalikult tõenäoliselt hääletada partei poolt, mis peegeldab tema vaateid kõige paremini, vähendab valija määramatust läbi informatsiooni kogumise, et parteide positsioone poliitilises ruumis kõige paremini tajuda. Selleks on valijal kasutada hulganisti võimalusi, üheks võimaluseks on juba eelnevalt kajastust leidnud ideoloogiad ning teiseks võimaluseks käesolevas peatükis käsitletavat sotsiaal-demograafilised, käitumuslikud ja hoiakulised tegurid.

Downs'i (1957) sõnul iseloomustab valimisi teadmatuse paradoksi olukord. Valijad ei ole nõus kulutama informatsiooni kogumisele rohkem kui selle eeldatav kasu on. Valijaid võib aga kirjeldada hulk tegureid, mille abil nad saavad lahendada teadmatuse paradoksi ning vähendada sellest tulenevat määramatust. Informatsiooni saadavus vähendab valija ebakindlust, seega kui valija on kõrgharitud, poliitiliselt teadlik, tunneb suurt huvi poliitika vastu ja lähedust kindla parteiga, on regulaarne valija ja kogub valimiskampaania ajal infot, siis võib eeldada, et valija teeb valimistel ka ratsionaalse otsuse. Seega, eelpool nimetatud muutujaid võib vaadata kui tegureid, mille olemasolul on valija rohkem informeeritud parteide seisukohtadest ning programmidest. Tegurid aitavad valijal ratsionaalsemat valimisotsust teha.

Downs (1957) leidis, et valijad kasutavad hääletamisel otseteid ning vihjeid, üldiseid suuniseid (*cues*), mis aitavad neil infot kiiremini ja kuluefektiivsemalt koguda laskumata detailidesse saamaks sisendit oma valimisotsusesse. Inimesed ei vaja suures koguses informatsiooni, et teha valimistel ratsionaalne otsus, vihjed ja suunised ümbritsevast keskkonnast võivad olla piisavad, et inividid saaksid valimistel käituda viisil nagu neil oleks kasutada täielik informatsioon (Bartels 1996: 198). Lisaks eelmainitud ideoloogiale võib nende üldiste suuniste hulka liigitada ka kindla parteiga samastumise või lojaalsuse sellele parteile, tunnustus parteile või kandidaadile arvamusiidrite poolt või nõuanded ajakirjanduses (Aidt 2000: 356). Sellised üldised suunised või vihjed on valijale kahel viisil kasulikud: esiteks summeerivad nad hulga

infot lihtsal viisil ning teiseks on nad kuluefektiivsed (Aidt 2000: 365). Seega isegi suhteliselt väheinformeeritud valijad on võimelised valimistel tegema optimaalse otsuse kasutades erinevaid lühiteid vajalike teadmiste omandamiseks (Blais et al 2009: 257).

Käesolevas magistritöös võib selliste teguritega, mis aitavad valijal teha kuluefektiivsemalt otsuseid vaadata lähedust kindla parteiga, meedia jälgimist valimiskampaania ajal ja selle kaudu informatsiooni kogumist ning regulaarselt valimas käimist. Lisaks eeltoodud kolmele tegurile, mis eeldatavalt mõjutavad indiviidi ratsionaalset valimiskäitumist võetakse muutujatena vaatluse alla ka haridus, poliitiline teadlikkus ja huvi poliitika vastu. Haridust ja poliitilist teadlikkust võib seostada indiviidi kognitiivsete võimetega ning oskusega õppida ning omandatud informatsiooni interpreteerida. Huvi poliitika vastu võib vaadata kui üleüldist motivatsiooni, kas individid on motiveeritud valimiste, parteide ja kandidaatide kohta informatsiooni koguma. Järgnevalt seletatakse muutujate kaupa lahti, millist oodatavat mõju sotsiaaldemograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid valija ratsionaalsusele omavad.

Lähedus kindla parteiga

Tajutud psühholoogilist sidet erakonnaga võib käsitleda kui ühte kõige tähenduslikumat hoiakulist tegurit, mis mõjutab valijat ühte või teist parteid toetama (Bonneau, Cann 2013: 3). Varasem akadeemiline kirjandus on leidnud, et sideme tajumine erakonnaga suurendab valima mineku tõenäosust ehk on valimisaktiivsusega otseses seoses (Taru, Toomla 2003). Tajutud psühholoogiline side erakonnaga peegeldab kõige paremini ideoloogilist seost partei ja valija vahel. Kui valija tunneb seotust või lähedust ühe kindla parteiga ja selle vaadetega, siis on ta oma valimiskäitumises ka sellele parteile lojaalne, on partei poliitilise agenda kohta rohkem informeeritud ning jagab sama ideoloogiat. Seega võib eeldada, et kui individ tunneb kindla parteiga suurt lähedust, siis hääletab ta ka selle partei poolt ning erakond on talle ka poliitiliselt kõige lähemate vaadetega.

Regulaarselt valimas käimine

Regulaarsed valijad on need, kes käisid hääletamas ka eelmistel toimunud üldistel valimistel (Eesti puhul näiteks Riigikogu 2007. aasta valimised). Indiviididele, kes on

regulaarsed valijad, on valimised saanud normiks ning neil on oma hääle andmisega rohkem kogemusi. Nad oskavad paremini erakondade poliitikat analüüsida ning potentsiaalset kasu nendes poliitikates enda jaoks näha. Seega võiks oletada, et regulaarsetel valijatel on rohkem informatsiooni ning selle põhjal saavad nad teha ratsionaalsemaid otsuseid.

Info kogumine valimistele eelneval ajal

Info kogumise tegur on ehk kõige otsesem viis, kuidas indiviid saab enne valimisi piisaval määral teadmisi ratsionaalseks otsustamiseks. Kui ta on enne valimisi hoolega jälginud valimissaateid, lugenud valimiste kohta ajalehest, rääkinud sõprade või perekonnaga valimistest, võtnud osa avalikest koosolekutest või kampaaniaüritustest või külastanud valimistesse puutuvaid interneti lehekülgi, siis suure tõenäosusega on ta vähendanud informatsioonipuuduse tagajärjel tekkinud ebakindlust. Sellist info kogumist võib vaadata taaskord kui ühe otsetee või üldise suunisena, kuna valija saab piisavalt teadmisi kandidaatide kohta ilma ise detailidesse laskumata. Heakskiit ühele või teisele parteile lobistide või arvamusiidrite poolt, nõuanded ekspertide või ajakirjanike poolt võivad valijale kokkuvõtlikult esitada hulga informatsiooni, mida ta ise poleks nõus otsima (Aidt 2000: 356).

Poliitiline teadlikkus

Valijate poliitilise teadlikkuse hindamiseks ja mõõtmiseks on mitmeid erinevaid võimalusi. Norris (2010: 203-205) toob välja kolm põhilist: kodanikutestid (*civic tests*), praktilised teadmised ja relatiivsed teadmised. Praktiliste teadmiste kaudu indiviidi poliitilise teadlikkuse hindamine eeldab seda, et ratsionaalse otsuse tegemiseks on tal vaja kasulikku informatsiooni ainult koguses, et oma eelistused ja reaalsed valikud edukalt omavahel siduda. Relatiivsete teadmiste põhjal poliitilise teadlikkuse hindamine eeldab, et invidiidid on võimelised tegema ratsionaalseid otsuseid valimistel ka väga limiteeritud info põhjal ning kasutades erinevaid otseteid (nt. ideoloogiad). Käesolevas magistritöös hinnatakse valijate poliitilist teadlikkust kolmanda võimaluse, kodaniku testi kaudu, mis eeldavad indiviidilt küllaltki spetsiifilisi teadmise riigi korralduse kohta. See on kõige levinum moodus poliitilise teadlikkuse hindamiseks (Norris 2010:203) ning kodaniku testi kasutatakse ka Euroopa Parlamendi valimisjärgses

uuringus, mille andmetele toetub ka siinne uurimus. Indiviidile on esitatud hulk poliitilist teadlikkust peegeldavaid ning fakte sisaldavaid lauseid ning respondent peab hindama, kas esitatud lause on õige või vale. See eeldab, et indiviididel on põhiteadmised riikliku või muu tasandite institutsionaalsetest korraldustest ning piisav ja detailne informatsioon poliitikate ja poliitikute kohta (Norris 2010:203). Kui indiviidil on kõrged teadmised poliitikast, siis võiks ta teha valimistel teadlikuma otsuse selle kohta, mis partei poolt hääletada ning anda hääл erakonnale, mis esindab ta vaateid kõige paremini.

Huvi poliitika vastu

Kui valijal on suur huvi poliitika vastu, siis võiks eeldada, et ta on ka nõus kulutama rohkem aega informatsiooni kogumiseks. Ühtlasi on tal ka rohkem motivatsiooni infot otsida ning ennast põhjalikumalt poliitilise maastikuga kurssi viia.

Vanus ja sugu

Varasemast teadustööst (Blais et al 2009, Ehin ja Solvak 2012) on selgunud, et sotsiaaldemograafilised tegurid nagu vanus, sugu ja haridus omavad mõju valimisel osalemisele ja otsusele, kelle poolt hääletada.

Vanus on selles uuringus üks vastuolulisemaid muutujaid. Muutuja efekti on keeruline ennustada, kuna ühelt poolt võiks eeldada, et mida vanem on inimene, seda rohkem on tal kogemusi valimiste ning parteide järjepidevusega oma lubaduste täitmisel. Vanematel indiviididel on rohkem informatsiooni ning vähem ebakindlust, järelikult teevad nad ratsionaalsemaid otsuseid ning hääletavad suurema tõenäosusega endale poliitilises ruumis lähima partei poolt. Varasemad uuringud, mis on analüüsinud seost vanuse ja valimisaktiivsuse vahel, on leidnud, et vanemad inimesed on regulaarsemad valijad, kuna neile on valimas käimine saanud subjektiivseks normiks ning valimas käimine ei seonu vanematele inimestele suurte kogemustega (Goerres 2007: 94). Tänu elukogemusele oskavad nad ühe või teise partei poolt pakutud kasu kriitilisemalt analüüsida.

Teisalt on aga ka statistilisi tulemusi, mis toetavad ideed, et kõige aktiivsemad poliitilises elus osalejad on keskealised, nendele järgnevad vanemad inimesed ning

kõige mitteaktiivsemad on noored (Glenn, Grimes 1968: 563). Eurobaromeetri 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste järeluuringu tulemustest selgus, et kaks vanuselist gruppi, kes kõige suuremas osas jäid valimistest eemal olid alla 25 aastased ja 55 aastased ning vanemad. Alla 25 aastast ei käinud 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimistel 71% hääletamas võrreldes 50%-ga 55 aasta vanustest ja vanematest. Inimestel, kes vahepealsesse vanusegruppi oma vanuse poolest langevad, on ka valimistel ehk kõige rohkem kaalul, nad on piisavalt vanad, et omada stabiilset töökohta, vara, võimalik, et neil on pere ja lapsed, pangalaenud ning muud kohustused. Samas on nad piisavalt noored, et mitte olla veel pensionil ja aktiivsest ühiskonnaelust eemal. Aidt (2000: 354) on välja toonud, et inimestel, kes on pensionil on ühiskondliku elu ja makromajandusliku olukorra kohta vähem huvi ja teadmisi, kuna neil tuleb igapäeva elus vähem omakasuga seotud otsuseid. Seega kui keskmisel vanusegrupil on piisavalt motivatsiooni, et valima minna, võiks neil olla ka kõige rohkem motivatsiooni informatsiooni parteide kohta koguda, et endale kõige optimaalsem otsus teha. Sellest lähtuvalt saab empiirilises analüüsis vaadata valija vanuse efekti lähimushääletamisele kahel viisil.

Haridus

Formaalse hariduse omandamist seostatakse tihti suuremate kognitiivsete võimetega (Norris 2010:195). Formaalse hariduse omandamine annab indiviidile paremad teadmised ühiskonnast, selle toimimisest ja poliitikast (Norris 2010:195). Ühtlasi aitab kõrgem haridus kaasa kognitiivsele võimele mõista poliitikas toimuvat (Ehin ja Solvak 2012: 112). Carpini ja Keeter (1991: 594-595) on välja toonud kolm viisi, kuidas formaalne haridus võib tõsta indiviidi teadmisi poliitikast ja ühiskonnast. Esiteks omandab indiviid formaalse hariduse kaudu faktilisi teadmisi poliitikast, institutsioonidest ja valitsemisest. Teiseks saab indiviid formaalse hariduse kaudu oskusi ja konteksti loovat informatsiooni, mis hõlbustab edasisist õppimist poliitika kohta. See loob indiviidile ka paremad eeldused uue informatsiooni kogumiseks ja interpreteermiseks, kuna indiviid juba omab konteksti, kuhu uus info asetada. Kolmandaks võimaldab kooliharidus demonstreerida poliitilise maailma olulisust ja tekitada indiviidis eos huvi poliitika vastu või luua arusaama kodanikukohusest.

Tulenevalt ratsionaalse valiku ühest eeldusest, mille kohaselt indiviid omab informatsiooni, siis võib eeldada, et valija, kellel on kõrgem haridus, seega suurem võime õppida, on rohkem informeeritud poliitikast ja ühiskonnas, langetab otsuse, mis maksimeerib tema kasusid ehk ta valib erakonna, kes esindab tema vaateid kõige paremini.

2. Meetod

Käesolevas peatükis iseloomustatakse magistritöös kasutatust leidvat andmestikku ja empiirilisi indikaatoreid, antakse ülevaade püstitatud uurimisküsimusest ja hüpoteesidest ning kirjeldatakse sõltuva ja sõltumatute muutujate operatsionaliseeringut.

2.1. Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Käesoleva uurimistöö keskne eesmärk on iseloomustada lähimushääletajat spetsiifilise valijatüübina läbi kolme teguriterühma: sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite.

2.3.1 Uurimisküsimus

Uuringu eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgnev uurimisküsimus:

K1: Millised sotsiaal-demograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid seletavad lähimushääletamist?

2.3.2. Hüpoteesid

Käesolev töö keskendub lähimushääletamise seletamisele Euroopa Parlamendi valimistel. Lähtuvalt käesolevas uuringus püstitatud uurimise eesmärgist, uurimisküsimustest ja uuritavatest teguritest, mis lähimushääletamist mõjutavad, püstitatakse magistritöös kolm hüpoteesi:

H1: Mida vanem ja kõrgemalt haritud on valija, seda suurema tõenäosusega on ta lähimushääletaja.

H2: Mida poliitiliselt teadlikum, poliitikast huvitatum ja mida suuremal määral tunneb valija seotust kindla erakonnaga, seda suurema tõenäosusega on ta lähimushääletaja.

H3: Kui indiviid on regulaarne valija ning kogub enne valimisi informatsiooni, siis on suurem tõenäosus, et ta on lähimushääletaja.

2.1. Andmestik ja meetod

Testimaks eelnevalt püstitatud hüpoteese, kasutatakse analüüsi läbi viimiseks *European Election Study* (2009) indiviiduuringu andmestikku. Paraku ei ole magistritöö kirjutamise ajaks võimalik kasutada 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimistejärgse uuringu andmeid, kuna andmekogust puuduvad tehnilise probleemi tõttu vastused küsimusele, kus valijal palutakse asetada parteid Euroopa integratsiooni skaalale (Papa et al 2015). Magistritöö operatsionaliseerimise disainist tulenevalt ei saa tehnilistel põhjustel nende andmete puudumise tõttu 2014. aasta küsitlusandmetele toetudes analüüsi läbi viia, kuna sõltumatu muutuja operatsionaliseerimiseks on andmete olemasolek vajalik.

2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste uuring on valimisjärgne uuring, mis viidi läbi ajavahemikus 7. juuni – 25. juuni 2009 igas Euroopa Liidu liikmesriigis. Kokku viidi läbi 27069 intervjuud, nende hulgas 6247 näost-näku ja 20722 telefoniintervjuud. Andmestik võimaldab läbi viia Euroopa Liidu tasandil riikidevahelisi uuringuid esindatusest, valimiskäitumisest, meedia rollist ja paljust muust. Küsitlust viiakse läbi alates 1979. aastast iga viie aasta tagant, et uurida valijate suhtumist ning käitumist Euroopa Parlamendi valimistel.

Andmete analüüsimiseks kasutatakse kvantitatiivset meetodit. Andmeanalüüsi läbiviimiseks kasutatakse statistikaprogrammi STATA (versioon 13.0) ning meetoditena multivariatiivset logistilist regressiooni.

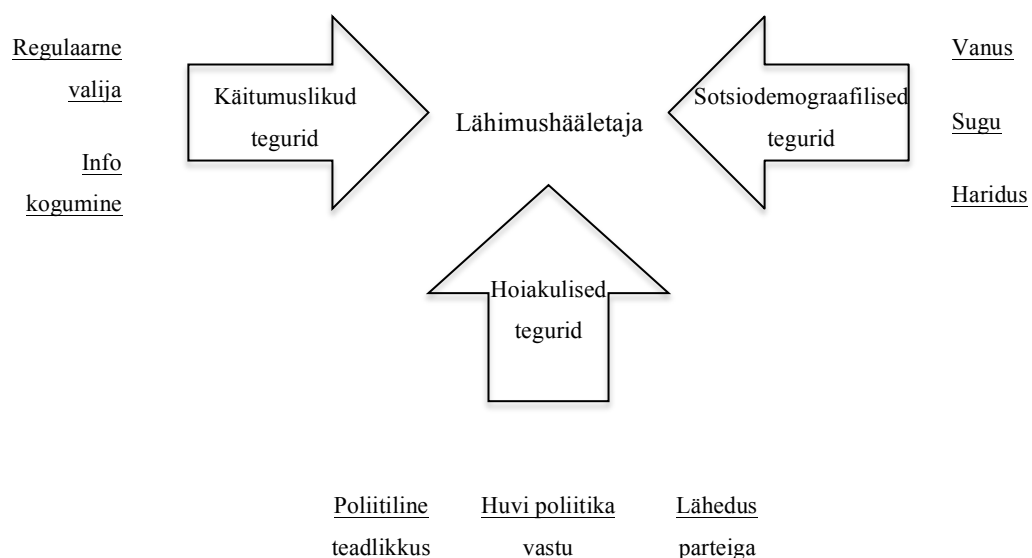
2.2. Empiirilised indikaatorid ja nende vahelised seosed

Järgnevalt tutvustatakse töös kasutatavaid empiirilisi indikaatoreid ja nende vahelisi seoseid. Käesoleva uurimistöö empiirilised andmed kolmest suuremast teguriterühmast (vt. Joonis 4), mis mõjutavad valijate kalduvust hääletada lähimushääletamise mudeli järgi.

1. **Sotsiaal-demograafilised tegurid** – lähimushääletamist mõjutavad sotsiaal-demograafilised faktorid.
2. **Hoiakulised tegurid** – kuidas erinevad hoiakud ja arusaamad mõjutavad tõenäosust hääletada ideoloogiliselt lähima partei poolt.
3. **Käitumuslikud tegurid** – kuidas käitumuslikud tegurid mõjutavad lähimushääletamist.

Valimisi iseloomustab olukord, kus valijad peavad tegema ratsionaalse valimisotsuse puuduliku informatsiooni tingimustes. Teoreetiliste ootuste kohaselt vähendavad vaatluse all olevad tegurid valija ebakindlust ning lubavad teha omakasu maksimeeriva otsuse.

Joonis 4. Tegurite vahelised seosed

Joonisel 4 on toodud skemaatiliselt lähimushääletamise seosed kolme tegurite rühmaga ning tegurite rühmasid iseloomustavad empiirilised indikaatorid.

2.4. Operatsionaliseerimine

Käesolevas alapeatükis kirjeldatakse sõltuva ja sõltumatute muutujate operatsionaliseeringut. Tabelis 2 on kokkuvõtlikult esitatud magistritöös kasutatavad muutujad ning nende võimalikud väärtused koos selgitustega.

Tabel 2. Empiirilised indikaatorid, nende väärtused ja tähistused

Empiirilised indikaatorid ja nende väärtused			
Muutuja	Tüüp/Väärtus	Selgitus	Tähistus
Lähimushääletaja	Binaarne (0,1)	1 = on lähimushääletaja 0 = ei ole lähimushääletaja	Y
Sotsiaal-demograafilised tegurid			
Vanus	Pidev 18 - 99		X ₁
Sugu	Binaarne (0,1)	0 = naine 1 = mees	X ₂
Haridus	Binaarne (0,1)	0 = ei ole kõrgharitud 1 = kõrgharitud	X ₃
Hoiakulised tegurid			
Poliitiline teadlikkus	Ordinaalne 0 – 7	0 - kõige madalam poliitiline teadlikkus 7 - kõige kõrgem poliitiline teadlikkus	X ₄
Huvi poliitika vastu	Ordinaalne 0 – 3	0 - ei huvitu poliitikast 3 - poliitikast väga huvitatud	X ₅
Lähedus kindla parteiga	Ordinaalne 0 – 4	0 - ei tunne lähedust ühegi parteiga, 4 - tunneb kindla parteiga suurt lähedust	X ₆
Käitumuslikud tegurid			
Regulaarne valija	Binaarne (0,1)	0 = ei ole regulaarne valija 1 = regulaarne valija	X ₇
Info kogumine valimistele eelneval ajal	Ordinaalne 0 - 10	0 - ei kogu üldse infot, 10 - kogub aktiivselt infot	X ₈

Käesolevas uuringus vaadatakse valija ratsionaalsust sõltuva (y) muutujana ning tegureid, mille abil seletatakse ratsionaalsust, sõltumatute muutujatena (X₁-X₈). Edasise

analüüsi teostamiseks kodeeritakse sõltuv tunnus ning kaheksa sõltumatut tunnust. Järgnevalt kirjeldatakse, kuidas muutujate kodeerimine on teostatud.

1. Sõltuv tunnus – valija ratsionaalsus

Valija ratsionaalsus on käesolevas uuringus dihhotoomiline muutuja, valija kas on ratsionaalne (1) või ei ole (0). Operatsionaliseering on teostatud lähimushääletamise mudeli põhjal, mille kohaselt valija hääletab endale poliitilises ruumis lähima partei poolt. Töös kasutatakse Evans'i (2004) eeskujul kahe-mõõtmelist mudelit, kus mõlemad teljed esindavad seisukoha võtmist kindlates küsimustes. Uuringu kontekstis on need vasak-parem ideoloogiline skaala ja Euroopa integratsiooni mõõde. Mudelisse on paigutatud valija ning parteid vastavalt sellele, kuidas valija enda ja erakondade positsioone tajub. Pythagorase teoreemi kasutades saab arvutada valija kauguse kõikidest parteidest ning seejärel analüüsida, kas valija hääletas partei poolt, millega on tal on mudelis kõige lühem vahemaa (1) või mitte (0). Küsimused, mille abil valija ratsionaalsust operatsionaliseeritakse on pärit 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusest. Muutuja operatsionaliseerimiseks vajalike andmete kogumiseks vastajale esitatud küsimused võib leida Lisast number 3.

2. Sõltumatud tunnused

a. Sotsiaal-demograafilised tegurid

i. Vanus ja sugu

Nende tunnuste abil uuritakse, kas sugu ja vanus mõjutavad seda, kas valija hääletab endale poliitilises ruumis kõige lähemal seisva partei poolt.

Sugu on binaarne muutuja ning vanus pidev.

ii. Haridus

Hariduse muutuja juures vaadatakse, kas kõrgharidus omab mõju sellele, kas valija hääletab endale poliitilises ruumis lähimal seisva partei poolt või mitte. Kuna vastusevariandid Euroopa Parlamendi valimiste küsitluses varieerusid riigiti, siis on andmete ühtlustamise ja võrreldavuse eesmärgil võetud kasutusele indikaator, mis on kodeeritud lähtuvalt UNESCO *International Standard Classification of Education*

(ISCED) klassifikatsioonist, mis on välja arendatud eesmärgil võrrelda omavahel erinevate riikide haridussüsteeme. (van Egmond, Sapir et al 2010: 12). ISCED klassifikatsioonil on kuus taset, mis omakorda jagunevad veel alagruppideks. Tasemed 0 – 4 on käesolevas töös kodeeritud 0 (ei oma kõrgharidust) ning tasemed 5 – 6 on kodeeritud 1 (kõrgharitud) (vt. Lisa 3).

iii. Poliitiline teadlikkus

Poliitiline teadlikkus kodeeritakse kokku indeksiks, mis koosneb seitsmest osast ning need osad peegeldavad valija poliitilist teadlikkust. Eesmärk on luua grupitunnus, poliitilise teadlikkuse indeks, mille abil saab üldisemalt kirjeldada poliitilist teadlikkust. Euroopa Parlamendi 2009. aasta küsitluses on esitatud vastajale seitse faktilist teadmist peegeldavat lauset Euroopa ja riikliku tasandi poliitiku kohta, mille õigsust palutakse vastajal hinnata (vt. Lisa 3). Väited erinevad oma raskusastme poolest ning nende kombineerimine võimaldab luua tasakaalustatud skaala, mis peegeldab normaaljaotust (Norris 2010: 204).

Iga faktiliselt korrektne vastus kodeeritakse tunnuseks 1 ja vale vastus ning “ei tea” vastus tunnuseks 0. Norris (2010: 204) toob välja, et “ei tea” vastus viitab sellele, et indiviidil puudub informatsioon täielikult ning vale vastus viitab sellele, et indiviid omab mingil määral valeinfot või teab teemast vaid osaliselt. Sel juhul võiks vaadata vale vastust (osaline teadmine) kui kõrgemat poliitilist teadlikkust, kui “ei tea” (täielik info puudus) vastust. Käesolevas töös arvestatakse “ei tea” vastust ja vale vastust võrdselt.

Sellise kodeerimise tulemusena saab seitse binaarset tunnust, mille kombineerimine annab poliitilise teadlikkuse indeksi. Indeksi väärtus jääb 0 – 7 vahemikku, kus 0 peegeldab kõige madalamat poliitilist teadlikkust ning 7 kõige kõrgemat.

iv. Huvi poliitika vastu

Huvi poliitika vastu kirjeldab neljapunktiline ordinaalne (0-3) skaala, kus kõige väiksem väärtus 0 kirjeldab valijat, kes ei ole poliitikast üldse huvitatud, väärtus 1

valijat, kes on poliitikast pisut huvitatud, väärtus 2 valijat, kes on poliitikast mõnevõrra huvitatud ning väärtus 3 valijat, kes on poliitikast väga huvitatud.

v. Lähedus kindla erakonnaga

Muutuja on andmestikus eelkodeeritud (Sapir, van der Eijk 2011) ordinaalsele skaalale kokku kahest küsimusest, mis palusid vastajal hinnata, kas ta tunneb lähedust mõne erakonnaga ning kui jah, siis kas vastaja tunneb, et on selle erakonnaga väga lähedane, üsna lähedane või lihtsalt poolehoidja. Muutujal on väärtus 0 (vastaja ei tunne lähedust ühegi erakonnaga) – 4 (vastaja tunneb erakonnaga suurt lähedust).

vi. Regulaarne valija

Tunnus, kas vastaja on regulaarne valija tuleneb sellest, kas ta käis valimas nii Euroopa Parlamendi valimistel kui ka viimastel kohaliku parlamendi valimistel. Kui vastaja käis valimas nii Euroopa kui kohaliku parlamendi valimistel, siis kodeeritakse ta kui regulaarne valija (1, 0).

vii. Info kogumine valimistele eelneval ajal

Info kogumist valimistele eelneval ajal kirjeldava muutuja kodeerimisel kasutatakse sarnast süsteemi kui poliitilise teadlikkuse indeksi loomisel. Kokku võetakse vaatluse alla viis küsimust (vt. Lisa 3), mille vastusevariandid rekodeeritakse vastavalt “mitte kunagi” = 0, “vahetevahel”=1 ja “sageli”=2. Selline rekodeerimine võimaldab luua liittunnuse, mille väärtused varieeruvad 0 – 10, kus 0 peegeldab kõige väiksemal määral ja 10 kõige aktiivsemal määral info kogumist enne valimisi.

3. Empiiriline analüüs ja järeldused

Töö empiirilise osa eesmärk on analüüsida valija lähimushääletamist kirjeldavaid tegureid. Vaatluse all on 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimistejärgse küsitluse individuaaltasandi andmed. Käesolevas osas uuritakse lähimushääletajat iseloomustavaid tunnuseid Euroopa tasandil ehk arvesse võetakse kõikide riikide andmeid. Vaadatakse, kas logistilise regressiooni läbiviimisel saab välja tuua kindlaid tegureid, mis ennustaksid lähimushääletamist. Esiteks viiakse läbi aditiivselt logistiline regressioon ning hiljem uuritakse tunnustevahelisi interaktsioone ja esitatakse täiendused.

3.1. Euroopa Parlamendi valija ja lähimushääletamine

Käesolev peatükk keskendub multivariatiivse logistilise regressiooni tulemuste tõlgendamisele Euroopa tasandil ning erinevate sõltumatute muutujate mõju uurimisele lähimushääletamisele. Peatüki esimeses osas esitatakse aditiivne regressioonimudel, mis ei võta arvesse võimalikke tunnustevahelisi interaktsioone ning nende mõju väljundtunnusele. Esitatakse kolm logistilise regressiooni mudelit, kus igasse järgmisesse mudelisse on lisatud ühe tunnustegrupi tegurid. Teises osas uuritakse võimalikke tunnustevahelisi interaktsioone ning esitatakse mudeli täiendavad spetsifikatsioonid.

Kuna sõltuv muutuja (y) on binaarne, valija kas hääletab lähimushääletamise mudeli järgi (1) või mitte (0), siis kasutatakse analüüsi läbi viimiseks logistilise regressiooni mudelit, mille üldkuju on järgmine:

$$y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_7 X_7 + \beta_8 X_8$$

Mudeli abil saab mõista erinevate sisendite olulisust valija lähimushääletamisele ning prognoosida, milliste tegurite olemasolul hääletab valija endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt.

Tabel 3. Sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite mõju lähimushäaletamisele

	Tõenäosus		
	Mudel 1	Mudel 2	Mudel 3
Vanus	0,3*** (0,001)	0,2 (0,001)	0,01 (0,001)
Sugu	12,1*** (0,05)	10,2** (0,05)	11,2** (0,05)
Haridus	6,4 (0,04)	5,5 (0,05)	4,7 (0,05)
Teadlikkus		-0,4 (0,01)	-0,6 (0,01)
Huvi		5,2* (0,03)	5,1* (0,03)
Lähedus		19,4*** (0,02)	19,1*** (0,02)
Regulaarne			18,8 (0,15)
Info			0,4 (0,01)
Constant	-26,2*** (0,05)	-50,7*** (0,05)	-57,7*** (0,06)
Observations	9952	9655	9142
Pseudo R²	0,0013	0,0103	0,0104
Log likelihood	-6887.3311	-6621.7628	-6270.2941

Logistilise regressiooni mudel binaarse sõltuva tunnusega; keskmised marginaalefektid; standardvead on esitatud sulgudes; * $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$

Tabelis 3 esitatud multivariatiivse logistilise regressiooni mudelis on välja toodud kaheksa sõltumatut tunnust, mille abil püütakse seletada sõltuva tunnuse varieerumist. Tulemused on esitatud aditiivselt lisades igasse mudelisse uue tunnusegrupi ning jälgides kuidas uute tunnuste lisamisel muutuvad eelnevate tegurite efektid sõltuvale tunnusele. Esimeses mudelis on esitatud ainult sotsiaal-demograafilised tegurid ja nende mõju väljundtunnusele. Teise mudelisse on lisatud ka hoiakulised tunnused ning kolmandas on spetsifitseeritud täielik mudel.

Tabelites esitatud tulemuste tõlgendamist võib alustada mudelit kirjeldavatest olulisematest tunnustest. Kolmandas mudelis, mis on täielikult täpsustatud ning võtab arvesse kõigi sõltumatute tunnuste mõju, on arvestatud 9142 vastaja andmed, kuna ülejäänud vastajate puhul puuduvad andmed ühe või mitme muutuja kohta. Hii-ruut testi väärtus ehk tõepärasussuhe 131,54 ja $p=0.0000$ näitab, et võrreldes tühja mudeliga

parandab käesolev mudel ja sõltumatud muutujad võimet ennustada lähimuhääletamist, ning mudel on statistiliselt oluline. Mudel on statistiliselt oluline kui $p < 0,05$. Tabelis 3 esitatud mudelis kasutatakse tunnustevaheliste statistiliste seoste olemasolu hindamiseks Hii-ruut testi. Seose olemasolu hinnatakse olulisuse nivoodel $p < 0,01$, $p < 0,05$ ja $p < 0,1$, mis lubavad järelduste tegemisel vastavalt maksimaalselt ühe-, viie- või kümneprotsendilist eksimist. Esitatud mudeli kohta tehti ka multikollineaarsuse test, millest selgus, et ükski sõltumatu muutuja ei olnud omavahel tugevas korrelatsioonis.

Liikudes edasi mudeli ja muutujaid kirjeldavate näitajate tõlgendamise juurde, tuleb alustuseks märkida, et tabelis 3 on esitatud keskmised marginaalefektid, kuna logistilise regressiooni koefitsente on keeruline tõlgendada. Tabelis 3 esitatud keskmiseid marginaalefekte on hõlpsam lugeda kui logistilise regressiooni koefitsente ning keskmisi marginaalefekte tuleb tõlgendada järgmiselt. Kui binaarne sõltumatu tunnus (nt sugu või haridus) muutub tema minimaalsest väärtusest (0) maksimaalse väärtuseni (1), näitab keskmine marginaalefekt mitme protsendi võrra suureneb või väheneb tõenäosus olla lähimushääletaja. Pidevate tunnuste puhul (nt vanus) näitab keskmine marginaalefekt sõltumatu tunnuse ühe ühikulise muutuse korral mõju sõltuvale tunnusele ehk mitme protsendi võrra suureneb või väheneb tõenäosus olla sõltumatu muutuja ühikulise muutuse korral lähimushääletaja.

Regressioonanalüüsi tulemused näitavad, kuidas on erinevad tunnused seotud lähimushääletamisega (kontrollides teisi tunnuseid samaaegselt). Mudelist 1, kus on esitatud ainult sotsiaal-demograafiliste tegurite mõju lähimushääletamisele võib näha, et nii vanus kui sugu on statistiliselt olulised lähimushääletamise ennustajad. Mõlemad tegurid on lähimushääletamisega positiivses seoses ning statistiliselt olulised (mõlema puhul $p < 0,01$). See tähendab, et vanematel inimestel on suurem tõenäosus olla lähimushääletaja, iga ühikulise muutusega vanuses ehk iga aasta lisandumisel suureneb tõenäosus lähimushääletada 0,3%. Mudelis 1 on oluline ennustaja ka sugu, meestel on 12,1% suurem tõenäosus hääletada valimistel lähimushääletamise mudelile vastavalt. Kolmas tunnus, mida esimeses mudelis vaadatakse on kõrgharidus ja selle mõju lähimushääletamisele ning keskmise marginaalefekti põhjal saab öelda, et seos on positiivne ning kõrgaharitud indiviididel on 6,4% suurem tõenäosus hääletada endale

poliitilises ruumis lähima erakonna poolt. Paraku viimase seose puhul statistilist olulisust välja tuua ei saa.

Tabelis 3 esitatud mudelis 2 on lisaks sotsiaal-demograafilistele teguritele kontrollitud ka hoiakuliste tegurite mõju lähimushääletamisele. Mudelist võib näha, et sugu on endiselt statistiliselt oluline lähimushääletamise ennustaja ($p < 0,05$), kuid vanus kaotab uute tunnuste lisamisel oma mõju. Hoiakulistest teguritest saab oluliste ennustajatena välja tuua huvi poliitika vastu ja läheduse tunnetamise kindla erakonnaga, mõlemad on lähimushääletamisega positiivses seoses. Iga ühikulise kasvuga huvis poliitika vastu kasvab tõenäosus lähimushääletada 5,2%, seos on statistiliselt oluline ($p < 0,1$). See tähendab, et kui võrrelda indiviidi, kes ei ole poliitikast üldse huvitatud indiviidiga, kes on poliitikast pisut huvitatud, on viimasel tõenäosus olla lähimushääletaja 5,2% võrra suurem. Läheduse tunnetamine omab mudelis 2 kõige suuremat mõju lähimushääletamisele ning on statistiliselt oluline ($p < 0,01$). Iga ühikulise kasvuga läheduse tunnetamise teguris kasvab tõenäosus lähimushääletada lausa 19,4%. Seega kui võrrelda omavahel indiviidi, kes on erakonnale lihtsalt poolehoidja ning indiviidi, kes tunneb kindla parteiga üsna suurt lähedust, on viimasel 19,4% suurem tõenäosus olla lähimushääletaja. Poliitiline teadlikkus on lähimushääletamisega negatiivses seoses, mis tähendab, et poliitilise teadlikkuse kasvuga väheneb tõenäosus lähimushääletada. Negatiivne seos poliitilise teadlikkuse ja lähimushääletamise vahel on üllatav, kuid see ei oma statistilist olulisust.

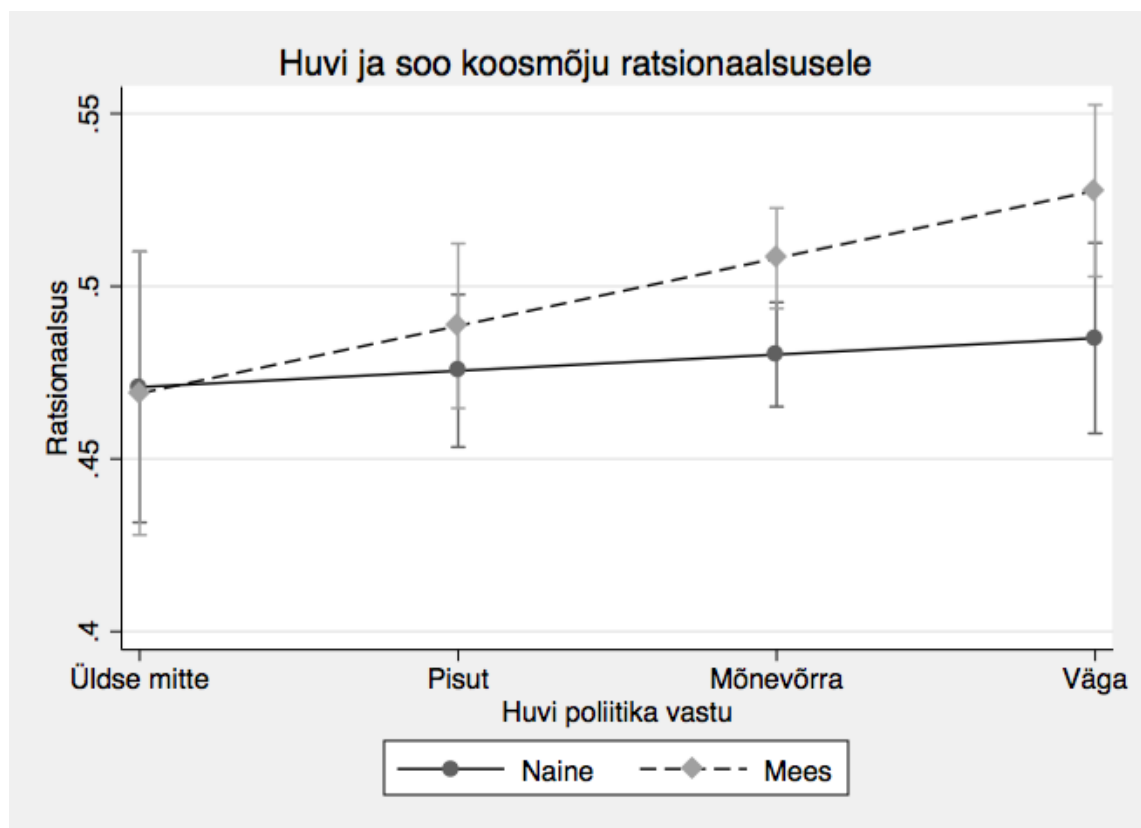
Liikudes edasi täielikult spetsifitseeritud mudeli juurde, kuhu on lisaks eelnevatele tegurigruppidele lisatud ka käitumuslikud tegurid, võib näha, et indiviidi sugu omab endiselt mõju lähimushääletamisele. Meestel on endiselt suurem tõenäosus olla lähimushääletaja. Võrreldes naistega on meestel 11,2% suurem tõenäosus hääletada valimistel endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt. Ka huvi poliitika vastu ning kindla erakonnaga läheduse tunnetamine omavad mõju lähimushääletamisele kui mudelisse on lisatud ka käitumuslikud tegurid. Ühikulise muutusega huvis poliitika vastu kasvab tõenäosus lähimushääletada 5,1%, ühikulise muutusega läheduse tunnetamisel kindla erakonnaga kasvab tõenäosus hääletada valimistel endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt 19,1%. Kolmandasse mudelisse on lisatud ka kaks käitumuslikku tegurit, mis vaatlevad seost selle vahel, kas regulaarne

valimaskäimine ning info kogumine enne valimisi omavad mõju lähimushääletamisele. Mõlema puhul on seos positiivne, kuid ei oma statistilist olulisust.

Siiani on olnud tegemist üldistatud aditiivse regressioonimudeliga, mis ei võta arvesse võimalikke tunnustevahelisi interaktsioone ning nende mõju lähimushääletamisele. Eelnevast analüüsist tuli välja, et haridus ei oma mõju lähimushääletamisele, kuid ehk mõjutab haridus väljundtegurit ainult interaktsiooni kaudu mõne muu teguriga. Järgnevalt võetakse vaatluse alla, kas tunnuste omavahelised interaktsioonid omavad mõju väljundtunnusele. Selleks ennustatakse igale üksikule respondendile tõenäosus olla lähimushääletaja ja eelnevalt esitatud regressioonimudelit kasutatakse baasmudelina. Sel viisil on võimalik kontrollida tunnustevahelisi interaktsioone ning nende mõju ennustatud tõenäosusele. Tulemusi kujutatakse graafiliselt.

Esmalt võetakse vaatluse alla kas ja kuidas mõjutab huvi poliitika vastu ja soo omavaheline interaktsioon tõenäosust lähimushääletada. Juhul kui seost ei ole, joonistuvad graafikult välja ühesugused seosed.

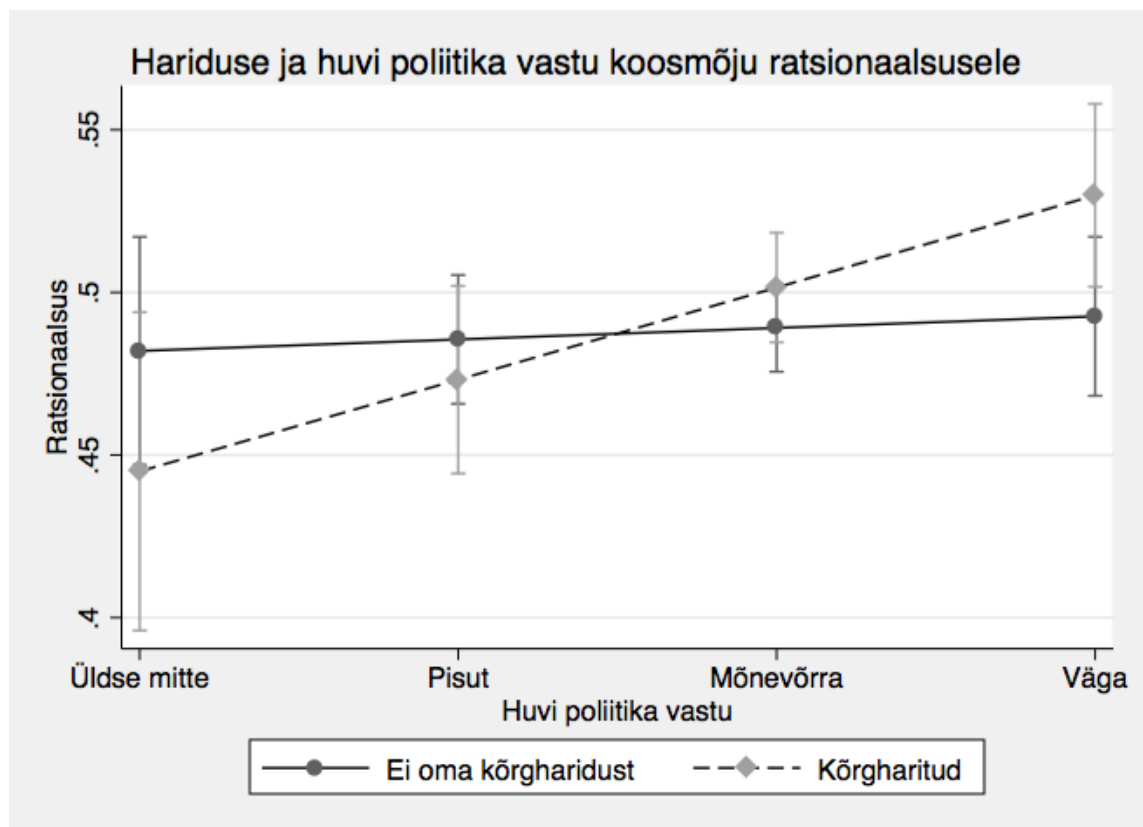
Joonis 5. Huvi ja soo koosmõju lähimushääletamisele

Joonisel 5 kuvatakse ennustatud ratsionaalsus huvi poliitika vastu võttes arvesse respondentide sugu, ning 95 protsendiline usaldusnivoo. Jooniselt võib näha, et seos ei ole naiste ja meeste lõikes ühesugune. Naiste puhul püsib tõenäosus lähimushääletada praktiliselt sama olenemata sellest, kas nad on poliitikast huvitatud või mitte. Meeste puhul kasvab tõenäosus lähimushääletada koos sellega kuivõrd huvitatud nad poliitikast on. Olgugi, et seos töötab oodatud suunas (huvi kasvamisega kasvab tõenäosus lähimushääletada), ei oma tulemus siiski statistilist olulisust.

Järgnevalt võetakse vaatluse alla kuidas mõjutab lähimushääletamist hariduse ja huvi poliitika vastu omavaheline interaktsioon.

Joonis 6. Hariduse ja huvi poliitika vastu koosmõju lähimushääletamisele

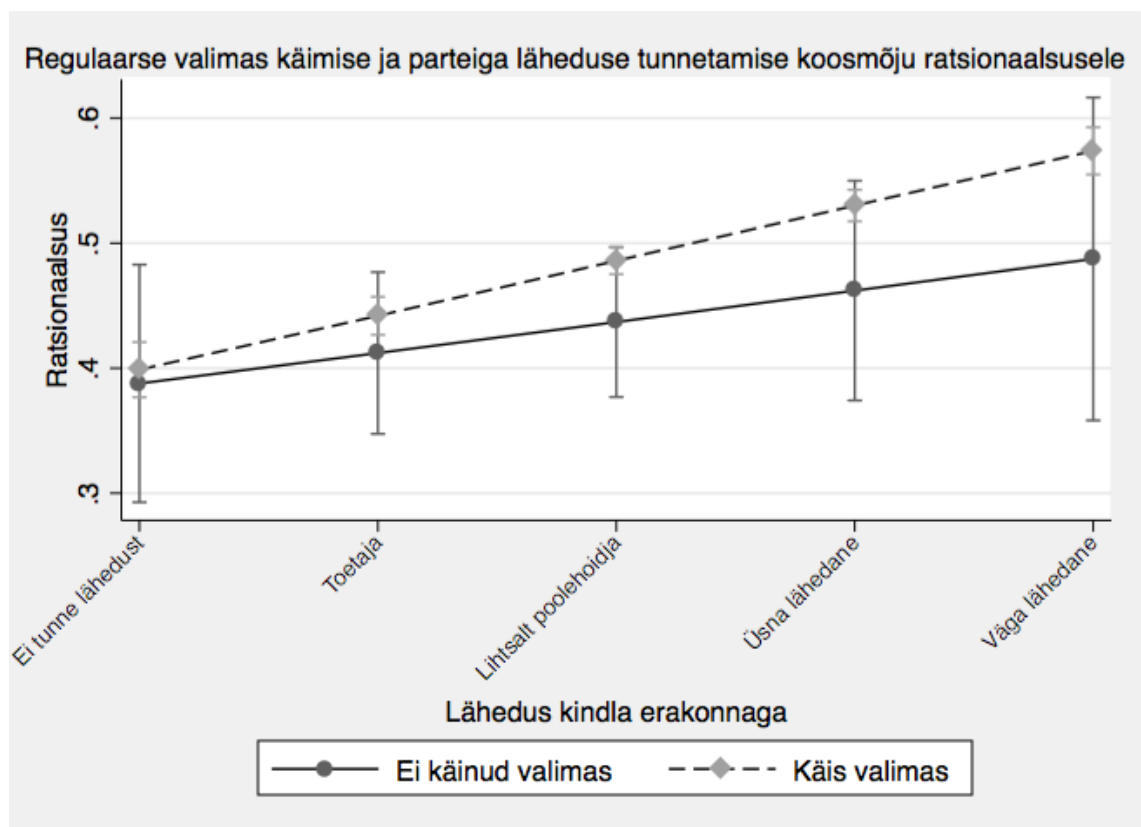

Logistilisest regressioonist tuli välja, et haridus ei oma statistiliselt olulist mõju lähimushääletamisele, kuid jooniselt 6 ilmneb, et kõrgem haridus ja huvi poliitika vastu mõjutavad lähimushääletamist omavahelise interaktsiooni kaudu. Veel ilmneb, et madalama haridusega indiviididel jääb tõenäosus lähimushääletada samaks olenemata

sellest kuivõrd huvitatud nad poliitikast on. Kõrgharitud indiviidide hulgas on pilt teistsugune - mida suurem on nende huvi poliitika vastu, seda suurem on tõenäosus, et nad on lähimushääletajad. Taaskord töötab seos oodatud suunas, kõrgharitud inimestel on suurem tõenäosus lähimushääletada, kuid graafiku tulemust analüüsisid tuleb ka välja, et statistilist olulisust välja tuua ei ole võimalik.

Viimase interaktsiooniefektina vaadatakse regulaarse valimiskäimise ja kindla erakonnaga läheduse tunnetamise koosmõju ratsionaalsusele. Joonisel 7 kuvatakse ennustatud ratsionaalsus kindla erakonnaga läheduse vastu võttes arvesse kas respondendid on regulaarsed valijad või mitte.

Joonis 7. Regulaarse valimiskäitumise ja läheduse tunnetamise kindla parteiga koosmõju lähimushääletamisele

Jooniselt 7 võib näha, et kui valija ei tunne lähedust ühegi erakonnaga, siis ennustatud ratsionaalsus nii regulaarsele valijale kui sellele, kes ei käi regulaarselt valimas, on üsna sama. Olukord muutub, kui läheduse tunnetamine kindla parteiga muutub suuremaks.

Võib näha, et ennustatud tõenäosus lähimushääletada hakkab järjest enam sõltuma sellest, kas valija käib regulaarselt valimas või mitte.

3.2. Hüpoteeside kontroll ja vastus uurimisküsimusele

Töös püstitati uurimisküsimus, millega sooviti teada saada, millised sotsiaaldemograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid ennustavad lähimushääletamist.

Töös vaadeldud tunnusegruppide kaudu ei ole võimalik adekvaatselt lähimushääletajat kirjeldada. Teguritest sai välja tuua vaid ühe, mis kirjeldab lähimushääletajat ning omab ka statistilist olulisust ($p < 0,01$) – see tegur on läheduse tunnetamine kindla erakonnaga. Mida suuremat lähedust indiviid tunnetab kindla erakonnaga, seda suurema tõenäosusega hääletab ta lähimushääletamise mudelile kohaselt ratsionaalselt. Vähemal määral mõjutab lähimushääletamist huvi poliitika vastu ning sugu, tunnused olid vastavalt olulised nivool $p < 0,1$ ja $p < 0,05$. Sotsiaalteadustest kasutatakse enim olulisusenivoosid $p < 0,01$ ja $p < 0,5$, mis lubavad maksimaalselt ühe- või viieprotsendilist eksimist ning eeltoodud kahel teguril on statistiline olulisus olemas, kuid mitte nii tähtis kui näiteks läheduse tunnetamisel parteiga. Sellest tulenevalt ei saa anda uurimisküsimusele ammendavat vastust.

Käesolevas magistritöös püstitati kolm hüpoteesi ning järgnevalt kontrollitakse nende kehtivust.

H1: Mida vanem ja kõrgemalt haritud on valija, seda suurema tõenäosusega on ta lähimushääletaja.

Hüpotees ei leidnud kinnitust. Kui aditiivses mudelis võeti arvesse vaid sotsiaaldemograafilisi tegureid, omas vanus lähimushääletamisele statistiliselt olulist efekti ($p < 0,01$). Hoiakuliste ja käitumuslike tunnuste kontrollimisel efekt aga kadus.

H2: Mida poliitiliselt teadlikum, poliitikast huvitatum ja mida suuremal määral tunneb valija seotust kindla erakonnaga, seda suurema tõenäosusega on ta lähimushääletaja.

Hüpotees leidis kinnitust vaid osaliselt. See, kui suurel määral valija kindla erakonnaga seotust tunneb, omas lähimushääletamisele kõige suuremat mõju. Teguril on

väljundtunnusega positiivne seos. Huvi poliitika vastu ja lähimushääletamise vaheline seos ei olnud niivõrd usaldusväärne ja statistiliselt oluline, kuid leidis siiski kinnitust. Mida rohkem on indiviid poliitikast huvitatud, seda suurema tõenäosusega hääletab ta ratsionaalselt. Poliitilise teadlikkuse ja lähimushääletamise vaheline seos ei leidnud kinnitust.

H3: Kui indiviid on regulaarne valija ning kogub enne valimisi informatsiooni, on suurem tõenäosus, et ta on lähimushääletaja.

Hüpotees ei leidnud kinnitust. Reregulaarne valimaskäimine ja info kogumine enne valimisi ei omanud lähimushääletamisele mõju.

3.3. Järeldused

Töös püstitatud kolmest hüpoteesist leidis osaliselt kinnitust vaid üks, mis eeldas, et poliitilisel huvil ja läheduse tunnetamisel kindla erakonnaga on positiivne seos lähimushääletamisega. Teised hüpoteesid kinnitust ei leidnud.

Tulemuste tõlgendamisel tuleb arvesse võtta, et pärast muutujate kodeerimist jäi 27 069 respondendist mudeli valimisse vaid 9142 – umbes kolmandik algsest valimist. Sellest tingitult tuleb tõdeda, et olgugi, et teoreetiliselt võis oodata sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite mõju lähimushääletamisele, selgus empiirilisest analüüsist, et statistiliselt olulisi tulemusi välja tuua ei ole võimalik. Töös eeldati, et klassikalised tunnused nagu vanus, haridus jm seletavad lähimushääletamist, kuid mudelit testides selgus, et nii see ei ole. Peamise probleemina võib välja tuua, et mudelil jääb vajaka statistilisest jõust, kuna operatsionaliseerimise tagajärjel jääb valim liiga väikseks, et adekvaatselt kirjeldada lähimushääletajat. Logistilise regressiooni marginaalefekte ning teguritevahelisi interaktsiooniefekte tõlgendades leiti, et seosed küll töötavad oodatud suundades, kuid ei oma statistilist olulisust.

Logistilise regressiooni tulemustest võis näha, et kui esimeses mudelis võeti arvesse vaid sotsiaal-demograafilisi tegureid, siis vanus ja sugu omasid olulist mõju väljundtunnusele. Kui aga järgmistes mudelites võeti vaatluse alla ka teised tunnustegrupid, siis sugu ei olnud enam nii oluline ennustaja kui esimeses mudelis ning

vanus kaotas oma võime ennustada lähimushääletamist sootuks. Viimases, täielikult spetsifitseeritud mudelis jäid tunnustena, mis lähimushääletamist ennustavad alles vaid sugu ($p < 0,05$), huvi poliitika vastu ($p < 0,1$) ja läheduse tunnetamine kindla erakonnaga ($p < 0,01$).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et käesolevas töös välja töötatud mudeliga ei ole võimalik lähimushääletajat iseloomustavaid tegureid välja tuua. Kuna aga varasemast uurimistööst on selgunud, et lähimushääletamine on empiiriliselt mõjuvõimas kontseptsioon ning ligi pooled valijatest hääletavad endale lähima erakonna poolt, siis võib spekuloida, et sellegipoolest eksisteerivad tunnused, mis lähimushääletamist seletavad. Käesolevas uuringus neid aga ei mõõdetud.

Kokkuvõte

Käesolevas töös analüüsiti sotsiaal-demograafiliste, hoiakuliste ja käitumuslike tegurite mõju lähimushääletamiele. Täpsemalt võeti vaatluse alla sotsiaal-demograafilistest teguritest indiviidi vanus, sugu ja haridus. Hoiakuliste tegurite grupis uuriti kas ja kuidas mõjutab tõenäosust lähimushääletada indiviidi huvi poliitika vastu, läheduse tundmine kindla erakonnaga ning poliitiline teadlikkus. Käitumuslikest teguritest võeti vaatluse alla regulaarne valimas käimine ja info kogumine enne valimisi. Uurimuse eesmärk oli välja pakkuda raamistik, mille põhjal hinnata lähimushääletajat. Magistritöös püstitati järgmine uurimisküsimus: millised sotsiaal-demograafilised, hoiakulised ja käitumuslikud tegurid seletavad lähimushääletamist?

Uurimus oli edasiarendus bakalaureusetööst "Valija ratsionaalsuse hindamine 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusandmete põhjal" (Kütt 2013). Bakalaureusetöö oli oma olemuselt lähimushääletamist kirjeldav analüüs, magistriöö fookuses oli lähimushääletamise seletamine ning uuring püüdis välja töötada mudeli, mille abil saab erinevate tegurite kaudu kirjeldada lähimushääletajat. Varasemas kirjanduses on lähimushääletamise teooria leidnud kinnitust läbi empiirilise ja teoreetilise testimise ning kontseptsioon on hinnatud empiiriliselt mõjuvõimsaks. Samadele järeldustele jõudis ka bakalaureusetöö – selgus, et ligi pooled valijatest hääletavad endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt.

Olgugi, et lähimushääletamise teooria on tõestatud töötav ja empiiriliselt mõjuvõimas kontseptsioon, seab see valijale küllaltki kõrged ootused informatsiooni omamise koha pealt. Teooria eeldab, et valijad on üsna teadlikud nii enda kui erakondade positsioonidest poliitilises ruumis ning suudavad neid omavahel võrrelda ning sellest lähtuvalt valimistel optimaalse otsuse teha. Valimisprotsessi iseloomustab olukord, mida Downs (1957: 77) nimetab teadmatuse paradoksis (*paradox of ignorance*). Olukorras, kus informatsiooni omandamine on kulukas, ei tea ratsionaalne individ kõik majandusliku ja poliitilise keskkonna aspekte. Valijad ei ole alati teadlikud praeguse valitsuse poliitikatest, erinevate erakondade planeeritavatest poliitikatest või suhtest erinevate erakondade poliitikate ja potentsiaalse kasu valijale vahel (Downs

1957: 80). Sellises situatsioonis on valijad ebakindlad ega oma täielikku informatsiooni, kuna tihti ei ole neil piisavalt stiimuleid, et kandidaatide kohta piisaval määral informatsiooni koguda. Sellest lähtuvalt võeti lähimushääletamist seletavate teguritega vaatluse alla erinevad tunnused, mis teoorias vähendavad valija informatsioonipuudust ning pakuvad võimalusi indiviididele jõuda ratsionaalse otsuseni ilma suurte kulutusteta.

Töö eesmärgist, uurimisküsimusest ja tegurigruppidest lähtuvalt püstitati kolm hüpoteesi. Esimene neist ennustas positiivset seost respondendi hariduse, vanuse ning lähimushääletamise vahel. Teine hüpotees ennustas, et mida poliitiliselt teadlikum, poliitikast huvitatum ja mida suuremal määral tunneb valija seotust kindla erakonnaga, seda suurema tõenäosusega on ta lähimushääletaja. Teisisõnu eeldas hüpotees, et poliitilisel teadlikkusel, huvil poliitika vastu ja lähedusel kindla erakonnaga on positiivne seos lähimushääletamisega. Kolmanda hüpoteesi põhjal oli põhjust eeldada, et info kogumine enne valimisi ja regulaarne valimas käimine on positiivselt seotud lähimushääletamisega. Mida suuremal määral indiviid enne valimisi infot kogub, seda suurem tõenäosus on tal hääletada ratsionaalselt ning indiviidid, kes käivad regulaarselt valimas, hääletavad suurema tõenäosusega endale poliitilises ruumis lähima erakonna poolt.

Andmeanalüüsist selgus, et hüpoteesidest leidis osalise kinnituse vaid teine. Vaatluse all olevatest teguritest omas lähimushääletamisele olulist mõju huvi poliitika vastu ning läheduse tunnetamine kindla erakonnaga. Selgus, et vaatluse all olevad tegurigrupid ei olnud olulised kirjeldamaks lähimushääletajat. Mudeli suurimaks probleemiks osutus selle statistilise jõu puudumine, kuna puuduvate andmete tõttu jäi mudelisse alles vaid kolmandik respondentidest.

Kasutatud allikad

- Aidt, T. S. (2000). Economic voting and information. *Electoral Studies*, 19(2), 349-362.
- Andersen, R., Heath, A. (2000a). Social Cleavages, Attitudes and Voting Patterns: A Comparison of Canada and Great Britain. CREST (Centre for Research into Elections and Social Trends) Working Paper No 81. (<http://www.crest.ox.ac.uk>)
- Bartels, L. M. (1996). Uninformed votes: Information effects in presidential elections. *American Journal of Political Science*, 194-230.
- Bernhagen, P., Marsh, M. (2007). Voting and protesting: explaining citizen participation in old and new European democracies. *Democratisation*, 14(1), 44-72.
- Blais, A., Gidengil, E., Fournier, P., & Nevitte, N. (2009). Information, visibility and elections: Why electoral outcomes differ when voters are better informed. *European Journal of Political Research*, 48(2), 256-280.
- Bonneau, C. W., & Cann, D. M. (2013). Party Identification and Vote Choice in Partisan and Nonpartisan Elections. *Political Behavior*, 1-24.
- Bowler, S. (1990). Voter perceptions and party strategies: an empirical approach. *Comparative Politics*, 61-83.
- Cook, F. L., Jacobs, L. R., & Kim, D. (2010). Trusting what you know: Information, knowledge, and confidence in Social Security. *The Journal of Politics*, 72(02), 397-412.
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. New York: Harper and Row.
- Delli Carpini, M. X., & Keeter, S. (1991). Stability and Change in the US Public's Knowledge of Politics. *Public Opinion Quarterly*, 55(4), 583-612.
- Ehin, P., & Solvak, M. (2012). Party voters gone astray: explaining independent candidate success in the 2009 European elections in Estonia. *An Audit of Democracy in the European Union* Edited by: Susan Banducci, Mark Franklik, Heiko Giebler, Sara Hobolt, Michael March, Wouter van der Brug and Cees van der Eijk, pp. 103-121

Enelow J.M. and Hinich M.J., 1984. The Spatial Theory of Voting: an Introduction. Cambridge; Cambridge University Press.

Evans, Jocelyn A. J. (2004) „Voters and Voting: An Introduction“ London: Sage.

Eurobaromeetri eriuuring , 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste järeluurimise
(http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/28_07/EB71.3_post-electoral_final_report_ET.pdf)

European Parliament Election Study 2009 [Voter Study] 21/06/2011 (www.pired.eu)

Freire, André; Costa Lobo, Marina; Magalhães, Pedro C. (2009), “The Clarity of Policy Alternatives, Left-Right and the European Parliament Vote in 2004” Journal of European Integration, Volume 31, No. 5, pp. 665-683, September 2009

Goerres, A. (2007). Why are older people more likely to vote? The impact of ageing on electoral turnout in Europe. The British journal of politics & international relations, 9(1), 90-121.

Kritzinger, Sylvia, McElroy, Gail (2010) “Meaningful Choices? Voter Perceptions of Party Positions in European Election” An Audit of Democracy in the European Union Edited by: Susan Banducci, Mark Franklik, Heiko Giebler, Sara Hobolt, Michael March, Wouter van der Brug and Cees van der Eijk, pp. 169-191, European University Institute 2012

Kütt, K. (2013) "Valija ratsionaalsuse hindamine 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusandmete põhjal" Bakalaureusetöö. Tartu.

Lacy, D., & Paolino, P. (2010). Testing proximity versus directional voting using experiments. *Electoral Studies*, 29(3), 460-471.

Merrill, S., & Grofman, B. (1999). A unified theory of voting: Directional and proximity spatial models. Cambridge University Press.

Mueller, D. C. (2004). Public choice: an introduction (pp. 32-48). Springer US.

Popa, S. A., Schmitt, H., Hobolt S. B., Teperoglou, E. (2015) EES 2014 Voter Study Advance Release Notes. Mannheim: MZES, University of Mannheim.

Sapir, E. V., van der Eijk, C. (2011) PIREDEU EES2009 Voter Study May 2011 release notes. Nottingham: University of Nottingham

Schmitt, H. , Wessels, B. & Van der Eijk, C. (2012) “Parties, Candidates and Voters in the 2009 Election to the European Parliament” An Audit of Democracy in the European Union Edited by: Susan Banducci, Mark Franklik, Heiko Giebler, Sara Hobolt, Michael March, Wouter van der Brug and Cees van der Eijk, pp. 169-191, European University Institute 2012

Singh, S. P., & Roy, J. (2014). Political knowledge, the decision calculus, and proximity voting. *Electoral Studies*, 34, 89-99.

Tartu, M., Toomla, R. (2003) “Eesti elanike valimiskäitumise motiivid ja mehhanismid” Riigikogu toimetised, RiTo 7

Van Egmond, M. H., Sapir, E. V., van der Brug, W, Hobolt, S. B., Franklin, M. N. (2010) EES 2009 Voter Study Advance Release Notes. Amsterdam: University of Amsterdam

Summary

Proximity voting and factors influencing it - explanatory data analysis of the 2009 European Parliament elections.

The aim of this research is to examine which socio-demographical, behavioural and attitudinal factors explain proximity voting. This research expands on a bachelor thesis “Evaluating voter's rationality in the 2009 European Parliament Elections” (Kütt 2013). The main aim of the bachelor thesis was to find the proportion of rational voters, who vote for the closest party in the political space, and if as the result of the analysis there can be seen noticeable differences between European Union countries. Although there were no significant differences between countries in the European Union, the Downsian proximity model of voting proved to have considerable explanatory power – nearly half of the voters voted rationally. While the bachelor thesis was a descriptive analysis, the current research is an explanatory analysis. The research takes the results of the analysis made in the bachelor thesis as input and looks to develop a framework that explains proximity voting.

Regular elections are one of the main pillars and central elements of a democratic society. It is clear that aspects and motivations people base their decision during elections vary. Voting behaviour and decisions, which influence the voter to prefer one party or candidate over to another one, are complicated. Scholars have searched motivators on which voters base their decision from, group orientation, party identification, ideological proximity to parties etc., but yet there has not emerged a consensus (Kritzinger, McElroy 2010: 169). Despite that proximity theory of voting has been proven to be empirically powerful and important concept in the study of electoral behaviour and has withstood several theoretical and empirical tests (Singh, Roy 2014: 91).). Proximity theory of voting refers above all to Anthony Downs' proximity voting model according to which a voter chooses a party that is closest to him in the political space. According to the concept, as articulated by Downs (1957), voters gain greatest utility from elections if they vote for the party closest to them in the political continuum. Although the model has been proven to be important in explaining voting

behaviour, it also poses some implications. As the model assumes that the voters know their own stances in different policy issues and can also analyse the positions of different parties in the same issues (Kriztinger and McElroy 2010: 169), information is needed as input to a rational voting strategy. In reality elections happen under the paradox of ignorance (Downs 1957) and therefore voters are uncertain, meaning they lack sure knowledge of political and economical environment. Uncertainty is removable through the acquisition of information, but voters only gather information until gains from being informed about the political environment outweigh the costs made to acquire information (Evans 2004: 76).

Herein Downs' proximity theory serves as a main theoretical basis for the quantitative analysis of the data from European Parliament election voter survey in 2009. Based on that theory a framework is proposed with eight independent variables that in theory should reduce uncertainty caused by absence of information. Specifically, variables under consideration are the following: age, gender, education, political knowledge, political interest, party identification, voting in elections on regular basis and gathering information during pre-electoral period.

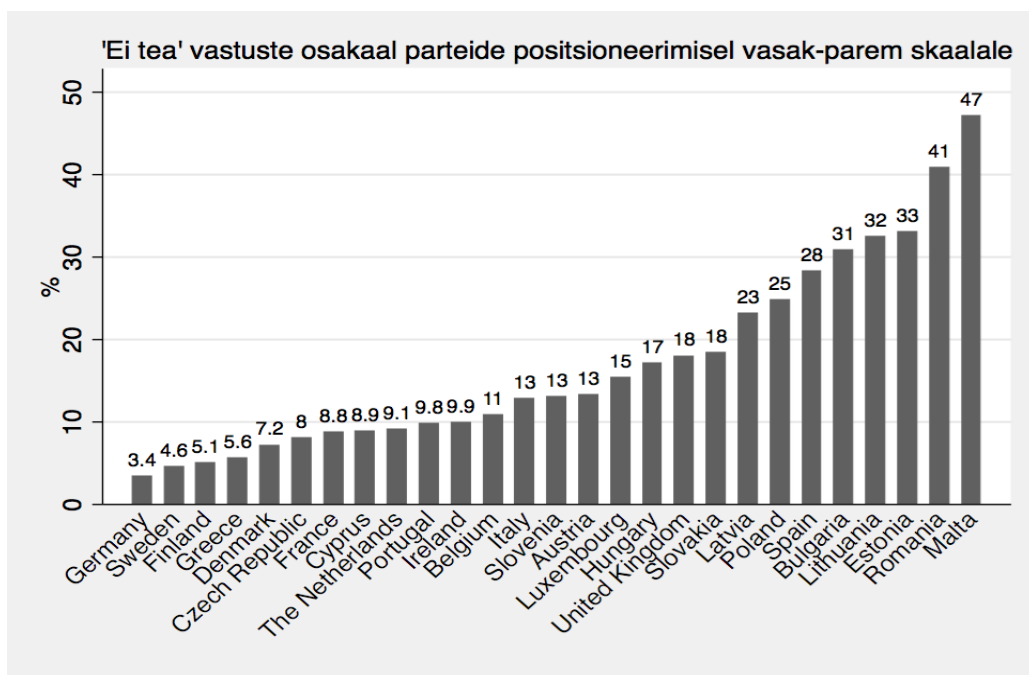
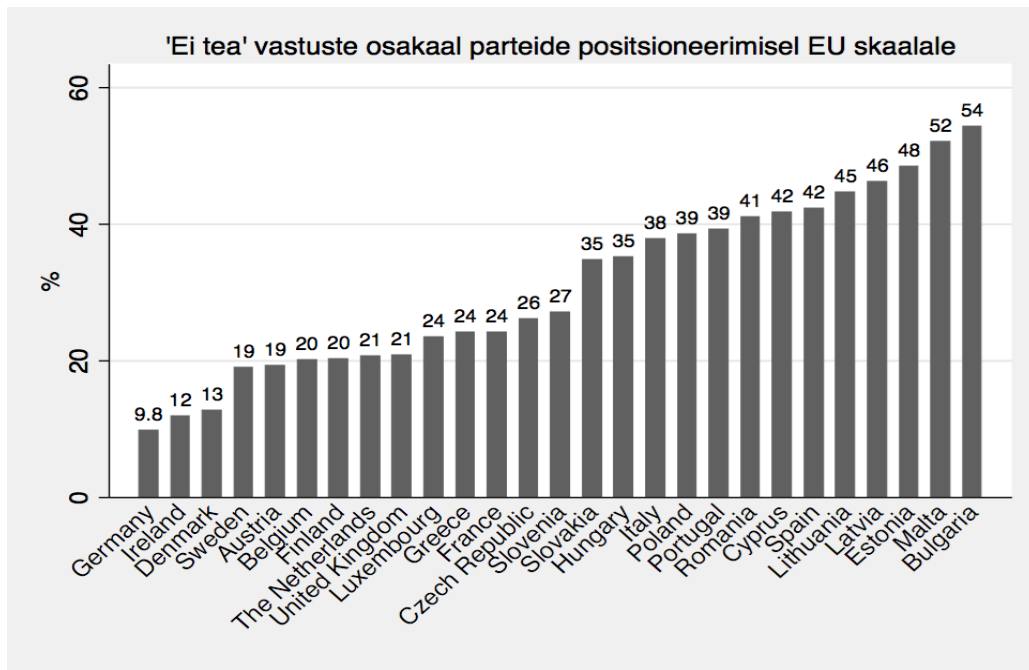
The research is divided into three main parts. In the first chapter the author focuses mostly on the theoretical and empirical assumptions the research is based on. The author gives a thorough overview of Downsian proximity theory of voting and factors that explain it. Since the research is a further development of a bachelor thesis (Kütt 2013), then it is necessary to give an overview of the main results and conclusions the research came to. In the second chapter the author introduces the method used in the research (multivariate logistic regression), data needed for empirical testing, empirical indicators and interactions between them. In the second part the author also presents the hypotheses and research questions. The third chapter contains data analysis and main empirical findings. Finally, empirical and theoretical findings and conclusions are presented.

Empirical results indicated that the framework provided in the thesis had no statistical relevance. The problem with the model lied in the fact that after operationalization of variables it lost its statistical power. As a result of operationalization the size of the sample decreased to a point where the model took into account data from only 9142

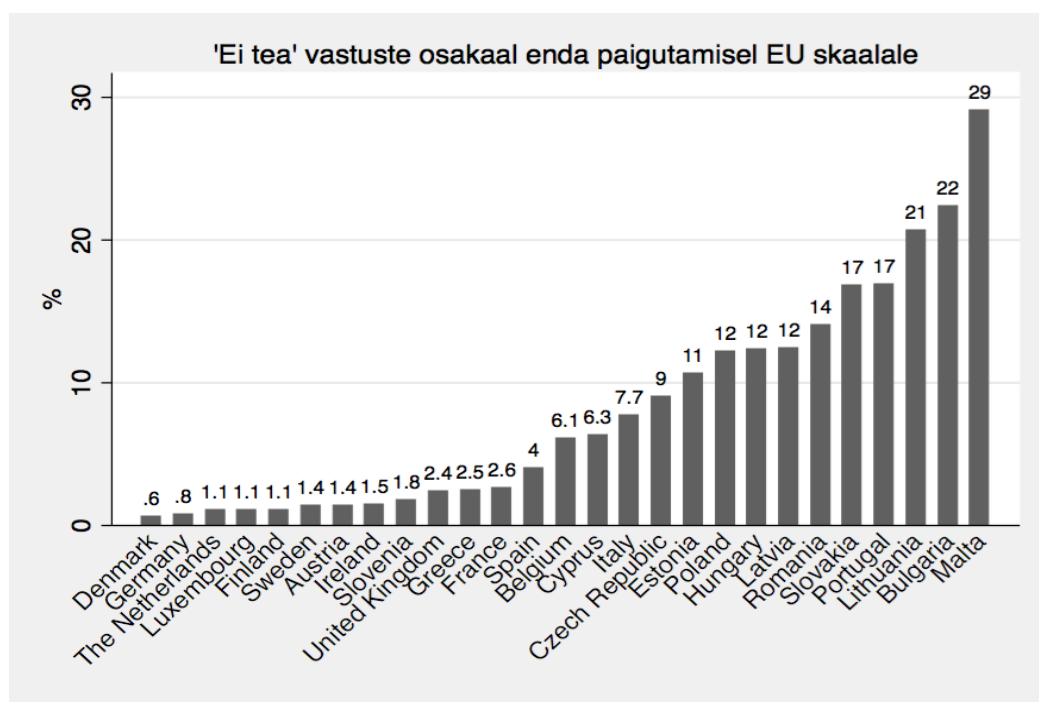
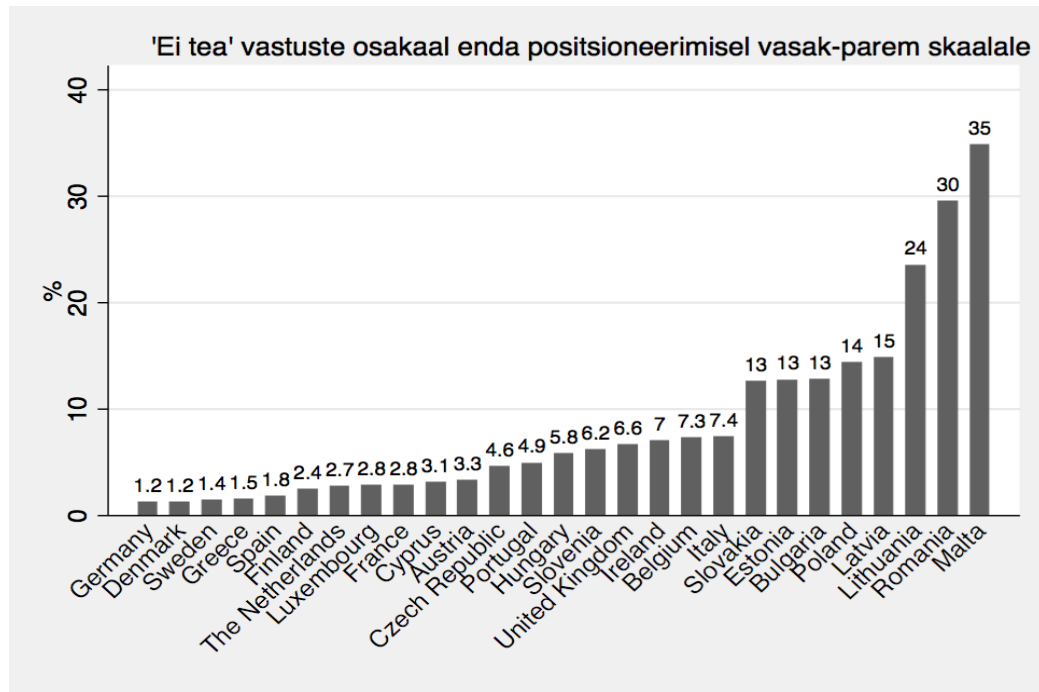
respondents – roughly a third of the original sample. In conclusion the provided model and the proposed variables were not able to empirically explain proximity voting.

Lisad

Lisa 1 – parteide paigutamine vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaalale

Lisa 2 – enda paigutamine vasak-parem ja Euroopa integratsiooni skaalale

Lisa 3 – Muutujate operatsionaliseerimiseks kasutatud andmed Euroopa Parlamendi valimiste küsitlusest (2009)

1. Sõltuv muutuja – valija ratsionaalsus

Q25. Millise erakonna poolt Te hääletasite?

Kuna küsitlus hõlmab kõiki Euroopa Liidu riike, siis vastusevariandid küsimustele varieeruvad riigiti.

Q46. Poliitikast rääkides kasutatakse mõisteid “vasak –” ja “parempoolsus”. Milline on Teie positsioon? Milline arv kümnepallisel skaalal, kus 0 tähistab “vasakut” ja 10 “paremat”, väljendab kõige paremini Teie vaateid?

Q47(_p1-_p15). Kuhu paigutaksite sellel skaalal järgnevad erakonnad?

Vastustes paluti paigutada skaalale kõik erakonnad, mis on esitatud ka küsimuse Q25 vastusevariantides.

Q80. Mõnede arvates peaks Euroopa ühinemist edasi viima. Teiste arvates on see juba liiga kaugele läinud. Mida arvate Teie? Palun väljendage oma seisukohta kümnepunktilisel skaalal, kus 0 tähendab, et “ühinemine on, juba liiga kaugele läinud” ning 10 tähendab, et “seda tuleks edasi viia”. Milline arv sellel skaalal väljendab Teie seisukohta kõige paremini?

Q81(_p1-_p15). Kuhu paigutaksite sellel skaalal järgmised erakonnad?

Vastustes paluti paigutada skaalal kõik erakonnad, mis on esitatud ka küsimuse Q25 vastusevariantides.

2. Sõltumatud muutujad

a. Vanus ja sugu

Q102. Teie sugu?

- 1 - mees
2 - naine

Q103. Mis aastal olete sündinud?

[ ] [ ] [ ] [ ] (Märkige sünniaasta (4-kohaline arv))

b. Haridus

Q101. Milline on Teie hariduse kõrgeim tase, mille olete oma õpingute käigus saavutanud.

Vastusevariandid varieerusid riigiti.

ISCED klassifikatsioonile vastavalt ümberkodeeritud hariduse tunnus:

Level 0 - Pre-primary education

Level 1 - Primary education or first stage of basic education

Level 2 - Lower secondary or second stage of basic education

Level 3 - (Upper) secondary education

Level 4 - Post-secondary non-tertiary education

Level 5 - First stage of tertiary education

Level 6 - Second stage of tertiary education

c. Poliitiline teadlikkus

Q92-Q98. Nüüd mõned küsimused Euroopa Liidu ja Eesti kohta. Nende küsimuste puhul loen Teile ette mõned väited. Palun öelge igäühe puhul, kas Te usute, et see on tõene või väär? Kui Te ei oska öelda, siis lihtsalt öelge nii ja me jätkame järgmise väitega.

	Õige	Vale	Keeldus	EI TEA
Q92. Šveits kuulub Euroopa Liitu	1	2*	7	8
Q93. Euroopa Liit koosneb praegu 25-st liikmesriigist	1	2*	7	8
Q94. Iga Euroopa Liidu liikmesriik valib võrdse hulga esindajaid Euroopa Parlamenti	1	2*	7	8
Q95. Iga kuue kuu tagant saab Euroopa Liidu Nõukogu presidendiks erinev liikmesriik	1*	2	7	8
Q96. Eesti haridusminister on Tõnis Lukas	1*	2	7	8
Q97. Üksikisikud peavad olema 25-aastased või vanemad, et	1	2*	7	8

kandideerida Riigikogu valimistel.

Q98. Eesti Riigikogus on 152 liiget

1

2*

7

8

Tärniga on tähistatud õiged vastused. Esitatud näited on toodud Eesti küsimustiku põhjal, väited varieerusid riigiti.

d. Huvi poliitika vastu

Q78. Kuivõrd olete enda arvates poliitikast huvitatud, kas väga, mõnevõrra, pisut või üldse mitte?

1 - väga

2 - mõnevõrra

3 - pisut

4 - üldse mitte

7 - [KEELDUS]

8 - [EI TEA]

e. Lähedus kindla parteiga

Q87. Kas tunnete, et olete lähedane mõne erakonnaga? Kui jah, siis millisega?

00 - ei tunne

01 - Eesti Reformierakond

02 - Eesti Keskerakond

03 - Isamaa ja Res Publica Liit

04 - Sotsiaaldemokraatlik Erakond

05 - Erakond Eestimaa Rohelised

06 - Eestimaa Rahvaliid

20 - [MUU, TÄPSUSTAGE]: _____

77 - [KEELDUS]

88 - [EI TEA]

Vastusevariandid varieerusid riigiti.

Q88. Kas tunnete, et olete selle erakonnaga väga lähedane, üsna lähedane või lihtsalt poolehoidja?

1 - väga lähedane

2 - üsna lähedane

3 - lihtsalt poolehoidja

7 - [KEELDUS]

8 - [EI TEA]

9 - [EI KOHALDU]

f. Regulaarne valija

Q27. Millise erakonna poolt hääletasite Riigikogu valimistel 2007. aastal?

- 01 - Eesti Reformierakond
- 02 - Eesti Keskerakond
- 03 - Isamaa ja Res Publica Liit
- 04 - Sotsiaaldemokraatlik Erakond
- 05 - Erakond Eestimaa Rohelised
- 06 - Eestimaa Rahvaliid
- 20 – MUU, (KIRJUTAGE:)

---

77 - [KEELDUS]

88 - [EI TEA]

93 - [EI OMANUD VALIMISÕIGUST/POLNUD VALIMISEALINE]

94 - [JÄTSIN SEDELI TÜHJAKS]

95 - [RIKKUSIN SEDELI]

96 - [EI HÄÄLETANUD]

Küsimuse püstitus ja vastusevariandid varieeruvad riigiti.

g. Info kogumine valimistele eelneval ajal

Q16-Q20. Kui sageli Te tegelesite järgnevate asjadega nelja nädala jooksul enne Europarlamendi valimisi? Kui sageli Te:

	Sageli	Vahetevahel	Mitte kunagi	KEELDUS	EI TEA
Q16. ... vaatasite telerist valimissaateid?	1	2	3	7	8
Q17. ... lugesite valimistest ajalehest?	1	2	3	7	8
Q18. ... rääkisite sõprade või perekonnaga valimistest?	1	2	3	7	8
Q19. ... võtsite osa valimiseelsetest avalikest koosolekutest või kampaaniaüritustest?	1	2	3	7	8
Q20. ... külastasite valimistesse puutuvat interneti lehekülge?	1	2	3	7	8